

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Leona Kledrowetzová

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Diplomová práce

CEITEC PhD School:

**Faktory ovlivňující doktorské studium a kariérní
cesty absolventů přírodních věd**

Bc. Leona Kledrowetzová

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Studijní program: Management vědy

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „CEITEC PhD School: Faktory ovlivňující doktorské studium a kariérní cesty absolventů přírodních věd“ vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

29.3.2023

.....
podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucímu diplomové práce Mgr. Tomáši Dvořákovi, Ph.D. za jeho cenné rady a postřehy při zpracování tématu práce.

Velké poděkování patří i mé rodině, za její podporu při mém studiu. Velmi děkuji i svým kolegům z institutu CEITEC, kteří mi byli ochotni naslouchat a přispět radou. Zejména velmi děkuji vedoucí oddělení Podpory vědy a inovací na CEITECu Ing. Kateřině Ornerové, Ph.D. a tajemnici Národního centra pro výzkum biomolekul Mgr. Veronice Papouškové, Ph.D. Oběma děkuji za konzultace k danému tématu.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Terciární vzdělávání.....	10
1.1. Masové vzdělávání.....	11
1.2. Podmínky doktorského studia na MU.....	14
2. CEITEC PhD School	16
2.1. PhD programy na CEITEC PhD school	19
2.1.1. Doktorský program “Věda o živé přírodě”	20
2.1.2. Doktorský program “Biomedicínské vědy”	20
3. Podmínky doktorského studia na CEITEC PhD School.....	21
4. Plánované změny doktorského studia.....	24
5. Rozhovory.....	26
5.1. Finanční podmínky na doktorském studiu.....	28
5.2. Podpora žen ve vědě a rovné příležitosti.....	34
5.3. Duševní zdraví	41
5.4. Akademický inbreeding.....	48
5.5. Volba veřejné nebo soukromé výzkumné sféry	54
Diskuse	63
Závěr	66
Seznam literatury a použité prameny	70
Seznam zkratk.....	74
Seznam tabulek	75
Seznam grafů.....	76
Příloha	77

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Leona Kledrowetzová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	Management vědy
Studijní program obhajoby práce:	Management vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	CEITEC PhD School: Faktory ovlivňující doktorské studium a kariérní cesty absolventů přírodních věd
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá kariérními cestami absolventů doktorského studia v oboru přírodních věd. Práce je zaměřena na aktivní studenty a absolventy doktorského studia na CEITEC PhD School na Masarykově univerzitě. V teoretické části práce jsou popsány podmínky doktorského studia a koncept CEITEC PhD School. Výzkumná část je realizována pomocí polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Cílem výzkumu je popsat jaké hlavní faktory ovlivňují kariérní směřování absolventů doktorského studia na CEITEC PhD School a jejich profesní rozvoj po dokončení doktorátu.
Klíčová slova:	doktorské studium, CEITEC PhD School, reforma,

	akademický inbreeding, podpora a financování
Title of Thesis:	CEITEC PhD School: The factors affecting doctoral studies and career paths graduate in natural sciences
Annotation:	The master thesis deals the career paths of Ph.D. graduate in natural sciences. The thesis is focus on active students and also graduated students doctoral studies at CEITEC PhD School. In the theoretical part are described conditions of doctoral studies and concept of CEITEC PhD School. The scientific part is realized by interviews with respondents. The goal of research is describe which main factors affecting the career paths of Ph.D. graduate in natural sciences at CEITEC PhD School and their professional development after finishing a PhD.
Keywords:	doctoral studies, CEITEC PhD School, reform, academic inbreeding, support and financing
Názvy příloh vázaných v práci:	Ukázka přepisu rozhovoru – ADAM
Počet literatury a zdrojů:	28
Rozsah práce:	77 s. (110 688 znaků s mezerami, bez příloh) 99 s. 149 436 znaků s mezerami, s přílohami)

Úvod

Tématem diplomové práce jsou kariérní cesty absolventů doktorského studia v oboru přírodních věd. Práce je zaměřena na doktorské studenty a absolventy oboru Věda o živé přírodě (angl. Life Sciences) a Biomedicínské vědy (angl. Biomedical Sciences) na CEITEC PhD School na Masarykově univerzitě v Brně.

Vědecké konsorcium nese název Středoevropský technologický institut (dále jen angl. CEITEC), původně vzniklo ze společného projektu šesti nejvýznamnějších brněnských univerzit a výzkumných institucí. Téma diplomové práce jsem si zvolila s ohledem na mé zkušenosti s tímto pracovištěm. Jedná se o vědecké pracoviště, kde pracuji od začátku založení centra. Současně je mi velmi blízká problematika studentů a absolventů doktorského studia, protože se dennodenně setkávám s jejich výzkumem, doktorským studiem a budoucím profesním směřováním. Mnoho z nich jsou kolegové nebo spolupracovníci. Centrum CEITEC je mladé a dynamické centrum vědecké excelence, které patří mezi špičková centra v České republice (dále jen ČR). Doktorští studenti zde mají velmi kvalitní podmínky pro vědeckou práci a centrum je mnoha ohledech inspirací pro další vědecká centra v ČR. Je zde velká snaha dosáhnout co největší excelence a držet kvalitu vědeckého výzkumu srovnatelnou s dalšími evropskými zeměmi.

Ve své práci bych se ráda zaměřila na problematiku podmínek doktorského studia oboru přírodních věd na Masarykově univerzitě (dále jen MU). Studijní obory CEITEC PhD School jsou zajišťovány Přírodovědeckou fakultou (dále PŘF) a Lékařskou fakultou (dále LF) na MU. Zajímá mě rodinné a pracovní zázemí studentů, včetně podmínek, které ovlivňují jejich studium a případně úspěšné dokončení doktorského studia a získání titulu Ph.D. Při rozhovorech s respondenty mě zajímalo jaké hlavní faktory mají největší vliv na jejich profesní směřování? Je možné se doktorským studiem uživit a pokud by se opět rozhodovali, šli by znovu

na doktorské studium? V rámci svého výzkumu formou osobního polostrukturovaného rozhovoru, jsem oslovila několik studentů, kteří mi byli ochotni odpovědět na otázky a motivace pro získání Ph.D. a jaké mají úvahy ohledně směřování další kariéry. Je to celkově 8 osob, které jsou jak z programu Věda o živé přírodě (6 osob), který vznikl v roce 2013 tak i z programu Biomedicínské vědy (2 osoby). Vzhledem k tomu, že program Biomedicínské vědy vznikl později, v roce 2020, je i z toho důvodu počet oslovených respondentů nižší. Respondenti byli vybráni tak, aby zahrnovali osoby v různých fázích studia a v různých životních situacích. Dva respondenti jsou čerství absolventi doktorského programu a již nejsou pod takovým tlakem dokončit své studium. Jejich názor je relevantní zejména z pohledu absolventa. Další respondenti jsou ve 3. až 5. ročníku. Jejich studium je tedy ve fázi předpokládaného dokončení, pokud bereme v potaz délku studia 4 roky. V rozhovorech je rozebráno, z jakých příčin je dokončení doktorského studia zatím v nedohlednu. Obě fakulty mají velkou tradici na MU, protože byly zřízeny mezi prvními fakultami v roce 1919, kdy byla univerzita založena.

V diplomové práci je rovněž zmíněna projednávaná novela doktorského studia, která bude mít v budoucnost vliv na profesní směřování i studentů doktorského studia v oboru přírodních věd. Současně se v textu věnuji aktuálnímu stavu doktorského studia na MU, která pomocí svého vlastního dotazníkového šetření zjišťuje aktuální potřeby doktorských studentů na jednotlivých fakultách MU. Přírodovědecká fakulta, která zajišťuje mimo jiné i doktorský program Věda o živé přírodě, má snahu zavést do praxe pravidelné hodnocení doktorských programů, které nastaví dlouhodobou kvalitu doktorských programů i do budoucna.

Součástí doktorského vzdělávání v přírodních vědách je na MU podstatná CEITEC PhD School, což je formát vlastní doktorské školy vědecké organizace CEITEC. Tato škola bude v práci více popsána i z toho důvodu, že studenti, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor, jsou součástí doktorských programů na této škole.

1. Terciární vzdělávání

Doktorské studijní programy jsou v ČR součástí terciárního vzdělání. Terciární vzdělání v ČR je možné rozdělit na vzdělávání vyšší odborné a vysokoškolské. Vyšší odborné vzdělání lze získat na vyšších odborných školách, případně na konzervatořích po složení absolutoria. Vysokoškolské vzdělávání pak poskytují vysoké školy univerzitního a neuniverzitního typu v programu bakalářském, magisterském, navazujícím magisterském a doktorském [1].

Po roce 1989 dochází k velkým změnám v oblasti vzdělávání. Vysoké školy získávají právní subjektivitu a větší samostatnost v rozhodování. Důležitým krokem v reformě vzdělávání je v 90. letech tzv. Boloňský proces. Na základě tohoto procesu dochází k propojení Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. To se přímo dotýká i studentů v ČR. Boloňská reforma je zásadní pro vybudování nezbytné důvěry v úspěšnou mobilitu ve vzdělávání, přeshraniční akademickou spolupráci a vzájemné uznávání dob studia a kvalifikací získaných v zahraničí [2].

Pro juniorní výzkumníky se díky těmto změnám otevírají nové možnosti. Mohou aktivně studovat i cestovat do zahraničí a díky tomu získávat cenné zkušenosti a kontakty pro svůj výzkum a další vědeckou kariéru. Součástí studia je nově i kreditový systém. Student za každý rok studia má povinnost získat určitý počet kreditů, to je odstupňováno pro jednotlivé programy bakalářského, magisterského a doktorského studia. Kreditový systém ECTS (The European Credit Transfer and Accumulation System) je systém, který nově usnadňuje posouzení ekvivalence jednotlivých částí studia a také mobilitu během studia – na mezinárodní i národní úrovni.

Pro doktorské studenty jsou v období let porevolučních důležité dva kroky. Berlínské komuniké z r. 2003 do Boloňského procesu zahrnuje navíc doktorské

studium jako třetí cyklus dosud dvoustupňového systému. Následuje Bergenské komuniké z r. 2005, které klade důraz především na výzkum a již zmíněné doktorské studium. Klade důraz na propojení Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (EHEA) a Evropského výzkumného prostoru (ERA) a stanovuje základní principy koncepce doktorského studia a potřebu navýšení počtu doktorandů [3].

Jako „velký doktorát“ je považován titul Ph.D. Latinsky to v překladu znamená Philosophiae Doctor. Dle stupnice ISCED (International Standard Classification of Education) je doktorské studium hodnoceno jako stupeň 8, anglicky Doctor's degree. Všeobecně je doktorský program řízen zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, (zejm. §47). Jedná se o vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu. Student se pod vedením školitele, v rámci individuálního studijního plánu, věnuje výzkumu. V současné době představuje jednu z nejvyšších forem vzdělání, je mezinárodně uznávaný a uvádí se za jménem [4].

Domnívám se, že velmi často je mylně vnímám jako titul doktorských věd RNDr. titul. Doslovně to znamená titul „doktor věcí přírodních“, latinsky „rerum naturalium doctor“. Studentovi magisterského studia v oboru přírodních věd je po dokončení magisterského studia umožněno složit rigorózní zkoušku a také musí předložit rigorózní práci. Na některých vysokých školách lze předložit místo rigorózní práce práci diplomovou. Poté je studentovi udělen titul RNDr. Někdy je tento titul označován jako „malý doktorát“ [5].

Problematika terciárního vzdělávání a stoupajícího trendu vysokého počtu studentů je více popsána v další kapitole 1.1.

1.1. Masové vzdělávání

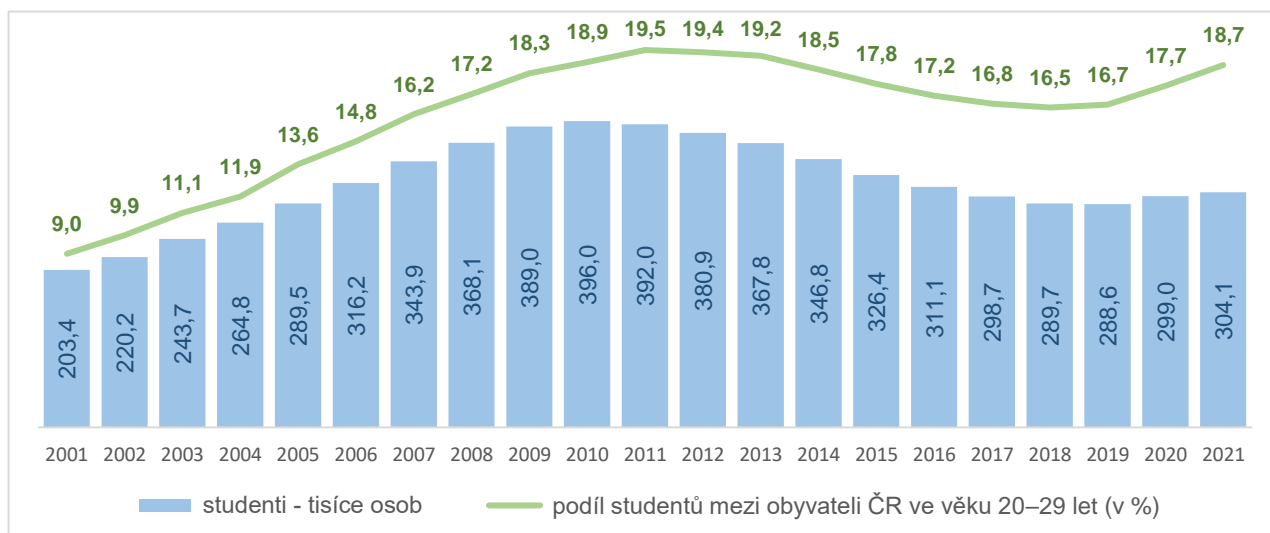
Problematika vysokoškolského vzdělání byla historicky již mnohokrát zkoumána. Jedná se zejména o úhel pohledu na masové vzdělání v terciárním vzdělávání. Americký psycholog Martin Trow vytvořil v 70. letech 20. století koncepci

postupných transformací moderních vysokoškolských systémů od elitních přes masové k univerzálním. V této koncepci naráží na skutečnost, že studentů masově přibývá. O jeho koncepci píše Petr Fabian v článku *“OD ELITNÍHO PŘES MASOVÉ K UNIVERZÁLNÍMU TERCIÁRNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ: KONCEPCE MARTINA TROWA “* [6].

Koncepce je rozdělena do 3 fází. V první fázi zvané “elitní” je možnost vysokoškolského studia vnímána jako privilegium vyhrazené pro nejnadanější, případně pro děti z nejvyšších sociálních vrstev. Tato fáze je schopna udržet svůj standard, pokud v ní studuje maximálně 15% příslušné věkové skupiny. V druhé fázi nazvané “masová fáze” je s rozšiřováním počtu studentů studium stále více vnímáno jako právo všech, kdo splňují podmínky pro vstup do terciárního vzdělávání a studuje zde 16-50 % z příslušné věkové skupiny. V “univerzální fázi” vysokého školství už studuje většina příslušné populace a z vysokoškolského studia se postupně stává povinnost, zejména ve vyšších sociálních vrstvách. Jedná se o 50% věkové skupiny [7].

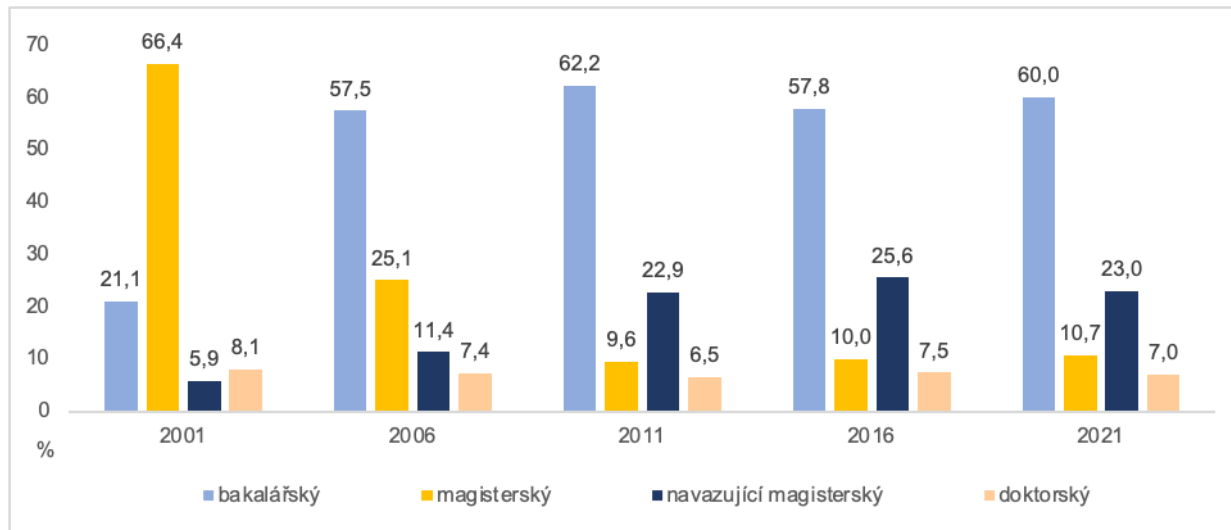
Český statistický úřad zveřejnil ve své zprávě z ledna 2020 *“TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ: STUDENTI A ABSOLVENTI VYSOKOŠKOLSKÉHO A VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ“* informaci, která říká, že počet doktorských studentů v ČR ve sledovaném období od roku 2010 do roku 2018 klesá. Nejvyšší byl počet v roce 2010, naopak od té doby klekl téměř o pětinu. Trend je tedy v posledních letech opačný [1].

Následující graf č. 1 ukazuje, že počet studentů na vysokých školách od roku 2020 opět mírně roste a blíží se k počtům studentů z roku 2010. Nejvyšší počet studentů, v rámci sledovaného období, je v letech 2011-2012.

Graf č. 1: Počet studentů na vysokých školách v období 2001-2021 [8].

Následující graf č. 2 ukazuje růst počtu studentů v letech 2001-2021 v bakalářských programech a s tím související růst i v navazujících magisterských oborech. Současně v letech 2001-2021 dochází k poklesu počtu studentů v doktorských programech.

Graf č. 2: Podíly studentů v jednotlivých studijních programech ze všech studentů [8].

Situace kolem doktorských studentů v ČR je v některých oborech velmi špatná. V současné době probíhá snaha o zlepšení kvality podmínek doktorského studia a situace směřuje k jeho reformě tak aby nabídka doktorského studia přilákala více

zájemců. Podmínky doktorského studia na MU jsou rozebrány v následující kapitole 1.2.

1.2. Podmínky doktorského studia na MU

Jedná se o prezenční nebo kombinovanou formu studia. V případě prezenční formy studia, je student podpořen státním příspěvkem na studium ve výši 12 000 Kč za měsíc. Tento příspěvek je stejný pro všechny veřejné vysoké školy v ČR. V případě MU bude tato částka od 1. září 2023 navýšena o 25 % na částku 15 000 Kč za měsíc. Výše státního stipendia zůstává stejná, navýšení o 3 000 Kč zafinancuje Masarykova univerzita, respektive jednotlivé ústavy ze svých zdrojů. Výhledově je v plánu zvýšení stipendia na MU až na částku 22 000 Kč. Tyto kroky jsou součástí snahy zvýšit životní úroveň doktorských studentů. Současně se zvyšující se inflací nelze dlouhodobě přehlížet i jejich osobní náklady spojené se studiem a osobním životem. Součástí novely zákona o doktorském studiu je i plat studenta, který by měl studentovi zajistit příjem ve výši 1,2násobku průměrné minimální mzdy. Pro srovnání tarifní mzda výzkumného pracovníka na pozici odborný asistent je nyní na Masarykově univerzitě 33 200 Kč [9]. Problematiku financí a náklady spojené s osobním životem doktorandů jsou více popsány v kapitole 5.1.

Předpokládaná délka studia je 4 roky, mnohdy ale trvá studium déle. Jako jeden z faktorů ovlivňující délku studia uvádějí respondenti podmínku prvoautorské publikace, bez které není možné dokončit studium. V rámci CEITEC PhD School je podmínkou publikace v impaktovaném časopise úrovně Q1. Do kvartilu Q1 patří 25 % nejlepších časopisů v oboru. Výjimečně po dohodě s oborovou radou je možné publikovat v časopise kategorie Q2, kde patří dalších 25 % časopisů dle pořadí.

Studium je zakončeno Státní doktorskou zkouškou (dále SDZ) a obhajobou disertační práce. Poté je studentovi udělen akademický titul Ph.D. Velmi důležitým článkem celého procesu je i oborová rada daného doktorského programu, která

dohlíží na kvalitu všech procesů. Oborová rada hodnotí nejen studenta, ale i jeho školitele. Svoji oborovou radu mají oba programy uvedené v diplomové práci – Věda o živé přírodě i Biomedicínské vědy. Členové oborové rady jsou aktivní vedoucí výzkumných skupin a vědci, kteří se věnují výzkumu. Oborová rada pro jednotlivé programy umožňuje kontrolovat procesy kvality studia a dodržení podmínek. Současně i dohlíží na školitele v oblastech vedení studenta nebo svého vlastního profesního růstu. Zabývá se i posouzením délky studia na daném projektovém výzkumu a faktory, které to ovlivňují. Hlavní úlohou školitele je vést odbornou přípravu studenta a směřovat jeho výzkum k úspěšnému zakončení. Současně po dohodě se studentem předkládá oborové radě návrh na výzkumné zaměření disertační práce. Od školitele se také očekává zhodnocení každého semestru a plnění individuálního studijního plánu ze strany studenta.

O fungování CEITEC PhD School je více informací v následující kapitole.

2. CEITEC PhD School

Jak již bylo zmíněno v úvodu, součástí doktorského studia na oboru přírodních věd, je na Masarykově univerzitě CEITEC PhD škola. Jedná se o unikátní platformu, která zajišťuje podporu pro výzkum vybraným doktorským studentům na přírodovědecké a lékařské fakultě MU. Fakulty zajišťují studentům výuku a CEITEC PhD School umožňuje studentům pracovat na vědeckých projektech v rámci vědeckého centra a věnovat se excelentnímu výzkumu. CEITEC PhD School představuje koncepci péče o doktorské studenty zapojené do výzkumných týmů v CEITECu a současně klade důraz na rozšíření kompetencí budoucích absolventů v socio-manažerských, technologických a přenositelných dovednostech [10].

Škola by zřízena v roce 2013. Koncept vzniku doktorské školy byl spjat se vznikem institutu CEITEC, kde jednou podmínkou pro založení výzkumného centra byla i podmínka vlastní doktorské školy. Snahou v té době bylo vytvořit takový formát školy, která bude držet krok s evropským standardem. Inspirací byl pro CEITEC PhD School Vlámský institut biotechnologií v belgickém Gentu. Díky zázemí vědeckého centra CEITEC mají studenti velmi dobrou možnost rozvíjet své znalosti a dovednosti. Současně ve spolupráci s fakultami přírodovědeckou a lékařskou je jim umožněno vzdělání v oborech, které jsou nyní velmi žádané. Koncept školy je založen na dokumentu Evropské komise “Principles for Innovative Doctoral Training” z roku 2011 [11]. V překladu se jedná o “Principy pro inovativní doktorské vzdělávání”.

Tyto principy jsou základem, na kterém CEITEC PhD School staví svoji filozofii a směřování. Jednotlivé doktorské programy jsou později popsány v kapitole 2.1.

Jsou to tyto principy:

- **Excelence výzkumu**

Snaha o excelentní výzkum je základem veškerého doktorského vzdělávání a z toho plynou všechny ostatní prvky. Jsou vyžadovány akademické standardy stanovené prostřednictvím postupů vzájemného hodnocení a výzkumných prostředí představujících minimum potřebného. Nová akademická generace by měla být trénována, aby se z ní stala kreativní, kritická a autonomní osobnosti, které jsou ochotné převzít intelektuální rizika a které posouvají přední hranice výzkumu.

- **Atraktivní institucionální prostředí**

Doktorandi by měli najít dobré pracovní podmínky, které jim umožní stát se nezávislymi výzkumnými pracovníky, kteří v rané fázi převezmou odpovědnost za rozsah, směr a pokrok svého projektu. Ty by měly zahrnovat možnosti kariérního rozvoje v souladu s Evropskou chartou pro výzkumné pracovníky a Kodexem chování pro nábor výzkumných pracovníků.

- **Možnosti interdisciplinárního výzkumu**

Doktorské vzdělávání musí být zakotveno v otevřeném výzkumném prostředí a kultuře, aby bylo zajištěno, že jakékoli vhodné příležitosti pro vzájemné obohacování mezi obory mohou podpořit nezbytnou šíři a interdisciplinární přístup.

- **Zapojení do průmyslu a dalších relevantních sektorů zaměstnanosti**

Pojem „průmysl“ se používá v nejširším slova smyslu, včetně všech oblastí budoucích pracovišť a veřejného zapojení, od průmyslu po byznys, vládu, nevládní

neziskové organizace, charitativní a kulturní instituce (např. muzea). To může zahrnovat umístění během vzdělávání ve výzkumu; sdílené financování; zapojení neakademiků z příslušného průmyslu do informování/poskytování výuky a supervize; podpora finančního příspěvku příslušného průmyslu na doktorské programy; podpora sítí absolventů, které mohou podporovat kandidáta (například programy mentoringu) a program, a široká škála činností pro přenos lidí/technologií/znalostí.

- **Mezinárodní networking**

Doktorské vzdělávání by mělo poskytovat příležitosti pro mezinárodní networking, tj. prostřednictvím společného výzkumu, společné supervize, duálních a společných diplomů. Mobilita by měla být podporována, ať už prostřednictvím konferencí, krátkých výzkumných návštěv a stáží nebo delších pobytů v zahraničí.

- **Trénink přenositelných dovedností**

„Přenositelné dovednosti jsou dovednosti získané v jednom kontextu (například výzkumu), které jsou užitečné v jiném (například budoucím zaměstnání, ať už ve výzkumu, podnikání atd.). Umožňují efektivní aplikaci a rozvoj dovedností souvisejících s předmětem a výzkumem. Přenositelné dovednosti lze získat vzděláváním nebo pracovní zkušeností“. Je nezbytné zajistit, aby dostatek výzkumných pracovníků měl dovednosti požadované ekonomikou založenou na vědomostech. Příklady zahrnují komunikaci, týmovou práci, podnikání, projektové řízení, IPR (práva k duševnímu vlastnictví), etiku, standardizaci atd.

Byznys by se také měl více zapojit do tvorby osnov a doktorandského vzdělávání, aby dovednosti lépe odpovídaly potřebám průmyslu, a to na základě práce University Business Forum a výsledků projektu EUA DOC-CAREERS. Na

univerzitách existují dobré příklady interdisciplinárních přístupů, které spojují dovednosti od výzkumu po finanční a obchodní dovednosti a od kreativity a designu po mezikulturní dovednosti.

- **Zajištění kvality**

Postupy odpovědnosti musí být založeny na výzkumném základě doktorského vzdělávání, a proto by měly být vyvíjeny odděleně od zajišťování kvality v prvním a druhém cyklu. Cílem zajišťování kvality v doktorském vzdělání by mělo být zvýšení kvality výzkumného prostředí a také podpora transparentních a odpovědných postupů pro témata, jako je přijímání, supervize, udělování doktorátu a kariérní rozvoj. Je důležité zdůraznit, že se nejedná o zajištění kvality samotného Ph.D., ale o proces nebo životní cyklus, od náboru až po promoci [11].

V rámci ČR lze najít i další doktorské školy. Jsou to např. Ph.D. program v centru BIOCEV a doktorská škola pod záštitou Biologického centra Akademie věd ČR a Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

V současné době je formát doktorských škol novou vizí budoucnosti. Novým trendem je snaha o vznik průmyslových doktorátů, kde je ambicí propojení akademického prostředí s praxí. V současné probíhá proces přípravy těchto škol pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

2.1. PhD programy na CEITEC PhD School

Diplomová práce je zaměřena na programy, které jsou součástí MU. Jsou to program Věda o živé přírodě (Life Sciences) a Biomedicínské vědy (Biomedical Sciences). Jeden doktorský program je akreditován na Vysokém učení technickém v Brně, jedná se o program Pokročilé materiály a nanotechnologie (Advanced Materials and Nanosciences).

2.1.1. Doktorský program “Věda o živé přírodě”

Program je zaměřen na vzdělávání v oblasti biologie, ekologie, životní prostředí a chemie. Jak již bylo zmíněno dříve, tento program je jednak součástí CEITEC PhD School a taky je organizován přírodovědeckou fakultou. V rámci všech programů na CEITEC PhD School program Věda o živé přírodě běží nejdéle a je vnímám jako leader mezi programy. Program běží od roku 2013 a v roce 2020 prošel reakreditací. V rámci praxe tedy prošel největší proměnou na základě zpětné vazby od studentů. Ostatní programy tedy na něj mohly navázat [12].

2.1.2. Doktorský program “Biomedicínské vědy”

Program Biomedicínské vědy vznikl až v roce 2020. Součástí programu jsou obory Biochemie and Molekulární biologie, Buněčná and tkáňová morfologie nebo Molekulární medicína. Výuka programu je zajišťována Lékařskou fakultou. S ohledem na to, že program běží teprve 3. rok je do budoucna možné, že projde velkou změnou na základě zpětné vazby od studentů [13].

Konkrétní podmínky doktorského studia pro oba programy na CEITEC PhD School jsou popsány v následující kapitole 3.

3. Podmínky doktorského studia na CEITEC PhD School

Současné podmínky studia jsou nastaveny tak, aby zvyšovaly kvalitu studia. Student při přijímacím řízení prezentuje své dosavadní zkušenosti před komisí, která rozhodne o jeho přijetí/ nepřijetí. Motivací je zde i možnost získat stipendium ve výši 22 000 Kč. V stipendiu je započítáno již stipendium 12 000 Kč jako státní příspěvek, který student dostává během prvních 4 let studia. Finanční podmínky a podmínky přijetí na studia jsou stejné jak u programu Věda o živé přírodě, tak i Biomedicínských věd.

Vždy se jedná se o 4-letý studijní obor, který probíhá v anglickém jazyce. V současné době studuje v programech odhadem 70 studentů z mnoha zemí. Cílem školy je oslovit nejen české, ale i zahraniční studenty, kteří tvoří téměř polovinu studijní kapacity na programech CEITEC PhD školy. Pro příklad jsou to studenti ze zemí jako je Indie, Čína, Řecko nebo Itálie.

Státní doktorská zkouška (dále SDZ) se liší u jednotlivých programů a studentů v závislosti na tom, ve kterém ročníku se aktuálně studenti nacházejí. S postupem času došlo ke změně ukončení studia na jednotlivých oborech. Studenti, kteří jsou např. v 8. ročníku programu Věda o živé přírodě, mají SDZ na závěr studia, a to v kombinaci s obhajobou. Nově nastupující studenti již mají možnost SDZ splnit ve 2. ročníku studia a další roky se věnují pouze svému výzkumu a disertační práci.

Studenti Biomedicínských věd mají formu ukončení kombinovanou prezentací a okruhem otázek tematicky souvisejících s disertační prací.

Důležitou součástí kvality studia na CEITEC PhD School je networking tedy navazování vztahů a vzájemná výměna informací. Mezi důležité součásti networkingu na CEITEC PhD School patří TAC komise (Thesis Advisory Committee). Jedná se o interní mechanismus hodnocení vědeckých projektů

doktorských studentů. Tato komise, složená z vědců, pravidelně monitoruje a dává zpětnou vazbu studentovi ohledně jeho výzkumného projektu. Současně je to zpětná vazba i pro školitele daného studenta. Harmonogram setkání, pro jednotlivé semestry studia, je názorně popsán v tab. č. 1.

Tab. č. 1: Schéma harmonogramu meetingů TAC komise [14].

Year of Enrollment	1 st Meeting	2 nd Meeting	3 rd Meeting	Follow-up Meetings
2019 or later	2 nd semester	4 th – 5 th semester	7 th semester	9 th , 11 th , etc.
2017 or 2018	N/A	4 th – 5 th semester	7 th semester	9 th , 11 th , etc.
Before 2017	TAC concept is not applicable – progress is monitored at annual Progress Days			

Další součástí networkingu je PhD konference, která se pořádá každý rok. Zde studenti 4. ročníku prezentují své výsledky a opět tak mají možnost získat zpětnou vazbu ke svému studiu a vědeckému projektu. Dále mají studenti možnost navštěvovat sérii přednášek pod názvem “Life after PhD”. Jedná se o formát přednášek, kde přednášejícími jsou aktivní vědci, kteří nabízejí studentům různý úhel pohledu, jak pokračovat v kariéře po dokončení doktorátu. Předávají studentům své vlastní zkušenosti. Cykly přednášek jsou pořádány 3 x ročně.

Součástí profesního formování studenta jsou i tzv. hard a soft skills dovednosti. Jedná se o tvrdé a měkké dovednosti, které by měl student ovládat po dokončení doktorského studia. Tvrdé dovednosti získává prostřednictvím odborných předmětů, bez kterých se nelze v oboru orientovat. Výběr těchto předmětů závisí na jednotlivých studijních programech. Jiné požadavky jsou kladeny na program Živé vědy nebo Biomedicínské vědy. Mezi měkké dovednosti patří vedení studentů, výuka v rámci předmětů apod.

Mezi hlavní výhody celého konceptu CEITEC PhD School patří jednoznačně mezinárodní prostředí a možnost mít na blízku kvalitní výzkum. Vedoucí

jednotlivých výzkumných týmů a školitelé doktorských studentů jsou mezinárodně zkušení vědci. Současně infrastruktura CEITECu nabízí doktorským studentům velmi dobré zázemí pro jejich práci. Velkou nevýhodou celé koncepce je robustní administrativa, kterou to obnáší. Současně je někdy velmi problematické nastavit dobře fungování mezi fakultou a CEITEC PhD School. Pro studenta je velmi důležité, aby obě strany spolu spolupracovali a dopad neshod nebo systémových problémů byl pro studenta minimální. V následující kapitole je popsána aktuální diskuse kolem připravované novely zákona č. 111/1998 Sb, která zohledňuje i reformu doktorského studia.

4. Plánované změny doktorského studia

Problematice doktorského studia v České republice se velmi aktuálně věnuje MŠMT. V oblasti vysokého školství je procesem příprava novely zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, jejíž součástí by měla být také reforma doktorského studia. Novela se mimo jiné zaměřuje na počet studentů doktorského studia a jejich úspěšnost/neúspěšnost při dokončení studia [15].

V uplynulých měsících probíhalo, pod záštitou MŠMT, dotazníkové šetření Doktorandi 2021. Výsledky jsou stále vyhodnocovány a výstup z tohoto šetření bude přínosem i pro novelu zmíněného zákona. Výzkum provedlo Centrum pro studium vysokého školství. Již nyní je z předběžných výsledků zřejmé, že přímo spokojenost s podmínkami doktorského studia vyjádřila pouze necelá polovina studujících. Více jak třetina odpovídajících uvedla, že při studiu cítí psychickou nepohodu, nebo se potýká s psychickým onemocněním [16].

Na tyto věci upozorňují i oslovení respondenti, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor. Více se tomuto tématu věnuji v kapitole duševního zdraví. Problematika duševního zdraví bylo jedno z témat, které vzniklo neočekávaně během rozhovorů s respondenty. Je mu tedy věnována celá kapitola 5.3.

Novela zákona by taktéž měla zlepšit nejen studijní podmínky, ale i snáze sladit osobní a pracovní život studenta. Vzhledem k tomu, že je novela stále neschválena lze jen odhadovat, jak bude vypadat finální verze nového zákona. Nyní se uvažuje o těchto změnách:

- Zrušení Státní závěrečné zkoušky
- Zajištění minimálního příjmu ve výši 1,2násobku minimální mzdy

- Snížení povinnosti výuky doktorských studentů na minimální požadavek – výuková povinnost bude stanovena na max. 2 hodiny týdně, v opačném případě musí být výuka finančně ohodnocena
- Období doktorského studia se nově bude započítávat do praxe, tedy i do důchodového výměru

Plánovaná reforma je stále v připomínkovacím procesu, nyní aktuálně v mezirezortním připomínkovacím řízení. MU již aktivně pracuje na zavedení výše uvedených bodů do praxe. Podle dostupných informací má být novela platná od 1.1.2024. Garantovaný příjem studentů by se měl týkat pouze studentů přijatých ke studiu po 1.9.2024.

V následující kapitole 5 jsou popsána témata, která vyplynula z rozhovorů s respondenty. Jsou to témata, která byla součástí kladených otázek a týkala se problematiky doktorských studií. Současně během rozhovorů vznikla témata, která byla neočekávaná a jsou velkým přínosem pro diplomovou práci. Je to zejména téma duševního zdraví a volby profesního směřování mezi veřejnou a soukromou sférou.

5. Rozhovory

Jak již bylo zmíněno v úvodu diplomové práce, pro polostrukturované rozhovory byli osloveni respondenti, kteří studují doktorské programy ve spolupráci fakult a CEITEC PhD School a současně jsou součástí základního výzkumu na CEITECu, kde se připravují na další vědeckou kariéru. Osloveno bylo celkem 8 respondentů. V praxi byl uplatněn kvalitativní výzkum a pro výběr respondentů byla zvolena metoda sněhové koule. Metoda spočívá v počátečním vyhledání několika osob a poté v kontaktování těch dalších členů skupiny, na které již vybraní lidé odkázali. Tato metoda je velmi vhodná pro interview [17]. První respondenti tedy byly vybráni z databáze studentů CEITEC PhD School a dále již respondenti dali doporučení na někoho ze svých kolegů.

Respondenti byli seznámeni s tématem diplomové práce a okruhy témat, které byly spojeny s konkrétními výzkumnými otázkami. Rozhovory byly, se souhlasem respondentů, nahrávány na diktafon. Délka rozhovoru se pohybovala mezi 30 až 45 minutami. Na délku měla vliv zejména ochota respondentů odpovídat na otázky, případně jejich otevřenost při sdílení svých názorů. Místa konání rozhovorů byla vždy bez přítomnosti někoho dalšího. V diplomové práci jsou uvedeny záměrně pseudonymy respondentů, věk a studijní obor je uveden pravdivě.

Údaje o respondentech (v zájmu zjednodušení a čitelnosti textu bylo použito generické označení "Respondent"):

Marek – 32 let, student oboru Věda o živé přírodě, 8. ročník

Klára – 29 let, studentka oboru Věda o živé přírodě, 6. ročník

Tereza – 28 let, studentka oboru Biomedicínské vědy, 3. ročník

Adam – 28 let, student oboru Věda o živé přírodě, 3. ročník

Lucie – 28 let, studentka oboru Biomedicínské vědy, 3. ročník

Kateřina – 30 let, studentka oboru Věda o živé přírodě, 5. ročník

Jan - 31 let, absolvent oboru Věda o živé přírodě

Eva – 32 let, čerstvá absolventka programu Věda o živé přírodě

Otázky pro respondenty:

Proč jste zvolil/a pro doktorské studium CEITEC PhD School?

Jaké jste měl/a očekávání od doktorského studia?

Je délka studia 4+1 reálná v oboru ve kterém studujete?

Dovede si představit, že po dokončení doktorátu zůstanete pracovat na univerzitě?

Jak hodnotíte podporu žen ve vědě?

Dá se vědecká kariéra skloubit s rodinou?

Jaký je Váš názor na inbreeding a povinnou mobilitu v akademickém prostředí?

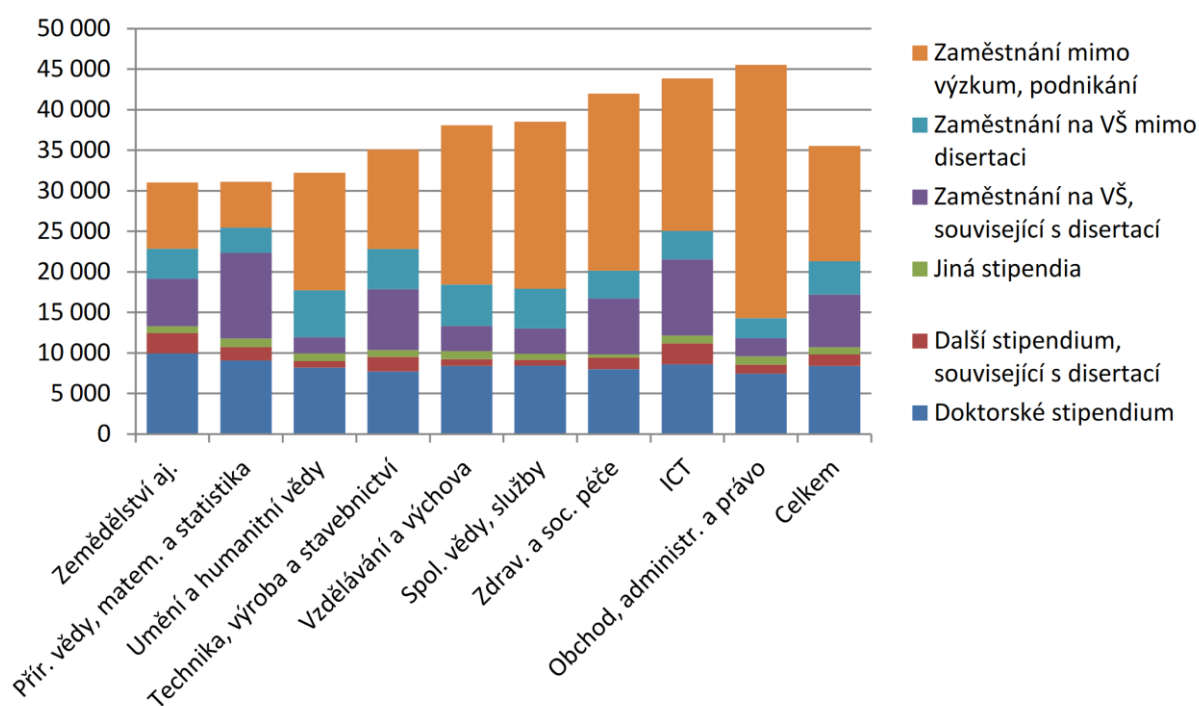
Z rozhovorů vyplynulo několik očekávaných témat, které budou jednotlivě popsány. Jsou to témata finančních podmínek na doktorském studiu, podpora žen ve vědě/rovné příležitosti a s tím propojené téma založení rodiny během doktorského studia nebo téma akademického inbreedingu.

Během rozhovoru i vyplynuly pro mě velmi zajímavá a neočekávaná témata. Je to zejména téma duševního zdraví, dále střet veřejné a soukromé sféry v rámci výzkumu. Všechny témata budou postupně popsána v následujících kapitolách.

5.1. Finanční podmínky na doktorském studiu

V rámci projektu STRATIN+ (Strategická inteligence pro výzkum a inovace) Národní vzdělávací fond vypracoval v roce 2022 studii s názvem *“Postavení doktorandů v ČR z hlediska příjmů a sladění studia, práce a rodiny”*. Tato studie obsahuje předběžná data z šetření Doktorandi 2021, toto šetření bylo již zmíněno v kapitole 4. Celkově bylo vyplněno 3 416 dotazníků a spektrum otázek bylo zaměřeno jak na finanční podmínky studia, tak i možnost skloubení doktorského studia s rodinným životem.

Studie poukazuje na celkové vytížení doktorandů, které souvisí se samotnou výzkumnou činností a současně snahou zajistit si i další příjem buď formou úvazku nebo dalšího zaměstnání při studiu. Právě finanční podmínky jsou jedním z důvodů proč se obtížně kloubí doktorské studium s rodinným životem.

Graf č. 3: Průměrná výše a struktura příjmů doktorandů podle oboru studia [18].

Na grafu č. 3 jsou znázorněny výdělky doktorských studentů v rámci vybraných oborů. Zde je vidět, že v rámci stipendií jsou rozdíly mezi studenty ve výdělku minimální. Podstatně větší jsou rozdíly ve výdělcích ze zaměstnání. Je potřeba i zohlednit skutečnost, zda student nastupuje do prezenční formy doktorského studia nebo rovnou do kombinované formy při zaměstnání. U kombinované formy studia je automaticky předpoklad, že studuje při zaměstnání již od začátku studia. Obecně lze z grafu č. 3 vyčíst, že u přírodních věd jsou vyšší výdělky spojené s úvazkem a disertací např. oproti oborům obchodu, práva a administrativy, kde jsou naopak vyšší výdělky spojené se zaměstnáním mimo výzkum nebo souvisí s podnikáním.

Masarykova univerzita, v rámci svého vlastního dotazníkového šetření, oslovila doktorské studenty na MU, kteří již přerušili své studium. Účelem šetření bylo zjištění důvodu nedokončení doktorského studia. Průzkum probíhal za období let 2013-2021 a osloveno bylo prostředním Informačního systému MU celkem 2 757 doktorských studentů, zpětnou vazbu poskytlo 613 studentů. Na grafu č. 4 lze vidět 10 nejsilnějších faktorů, které ovlivňují předčasné ukončení Ph.D. studia na základě zpětné vazby od studentů.

Graf č. 4: Faktory ovlivňující předčasné ukončování Ph.D. studií na MU
v letech 2013-2021 [19].

Z analýzy vyplývá, že nejsilnější důvody jsou zejména důvody finanční. Doktorské studium v ČR je první 4 roky podpořeno státním příspěvkem, který činí měsíčně 12 000 Kč. Mnoho doktorských studentů dostává pouze tento příspěvek a je tedy nucena si během studia najít i další příjmy. Jako důvod přerušování studia tedy uvádějí nemožnost skloubit školu a zaměstnání. Na CEITEC PhD škole je velkou výhodou garantovaný příjem pro první 4 roky studia ve výši 22 000 Kč. V kapitole 4 již bylo zmíněno, že novela doktorského studia počítá s garantovaným příjmem 1,2násobku minimální mzdy pro všechny doktorské studenty. Na vyšší příjem by tedy měli dosáhnout i studenti, kteří prozatím pobírají jen základní příspěvek 12 000 Kč po dobu 4 let studia.

Na otázku, zda se dá doktorátem uživit Tereza říká:

..Dá se tím uživit, člověk jako neživoří, takže pro mě jako je to zaměstnání jako každé jiné, není v tom pro mě žádný rozdíl krom toho, že člověk tady bývá samozřejmě asi déle, než by byl třeba v nemocnici v laboratoři.

Lucie taky souhlasí, že příjem je nyní, kdy je ve 3. ročníku, dostačující. Současně, ale přemýšlí nad zdražováním a inflací, které nyní čelíme:

Myslím si, že se tím dá uživit, no teďka těžko říct s těmi zvyšujícími se cenami v posledních letech, v poslední době. Ale myslím si, že ten příjem je takový, že se s tím dá uživit, ale asi to není úplně na nějak jako úplně komfortní, bez problémový život. Ale určitě je tam vyšší jistota, než nějakých těch třeba já nevím 12 000 Kč stipendia, které jsou garantované v rámci jiných programů. Kdy tady nám vlastně slibují o něco vyšší, vlastně výrazně, v podstatě téměř dvojnásobný příjem. Rozhodně člověk má jistotu, že by z toho měl nějakým způsobem vyžít a nemusel by nutně hledat nějakou jinou práci.

Nad otázkou, zda přemýšlí, jaký bude její příjem po ukončení čerpání státního příspěvku, Lucie říká:

Trochu, zatím se snažím nad tím ještě nepřemýšlet. Ano, určitě se bojím, že bych se dostala do situace, že teda ten školitel ty finance nebude mít a budu si pak muset hledat nějakou jinou práci. Ne že bych se toho vyloženě bála, ale je to taková jako nepříjemná představa v současné době.

Adam má jasno a na otázku, zda se dá na doktorátu uživit, jednoznačně říká:

Rozhodně ne, nebo ne teď. Možná před 2 roky, když jsem nastupoval, tak to ještě jakž tak šlo, kdyby člověk zkousnul zuby, bydlel se spolubydlicími třeba ve 3, ve 4. Já jsem otevřený, včetně stipendia a nadstandardního platu, který jsem měl u XXX, jsem si přišel na nějakých 30 000 Kč čistého. Já jako samostatný, to mi dovovalo si najít hezký byt, kde jsem měl klid. Mohl jsem zrelaxovat a byl jsem schopen i nějak žít a živit svoji partnerku, která dělá PhD na fakultě a má opravdu jenom to dvanáctitisícové stipendium.

Eva, která již dokončila doktorát a s vyšší výdělkem byla spokojena, vzpomíná, jak důležité je mít při studiu plný úvazek:

Jo, ale i když ty finanční možnosti moje v podstatě byly docela dobré, tak tím, že jsem ty peníze dostávala jako stipendium, ne jako plat, ne jako plný úvazek... Tak já jsem pro okolí nebyla jako ve finančně dobré situaci. Když bych třeba si chtěla žádat o hypotéku tak já nemám žádný úvazek.

Eva taky zmiňuje komplikovanou situaci, ve které se jako studenti nacházejí. S ohledem na svůj věk by si ráda budovala vlastní zázemí, ale status studenta byl pro ni, v době studia doktorského programu, do jisté míry limitující:

Tím, že jsem byla na CEITEC PhD School, tak vlastně první 4 roky jsem byla placená CEITECem. To znamená, že jsme měli jak kdyby stipendium a k tomu jsme měli nějaký poloviční úvazek anebo jednu dobu to bylo placené jako způsobem stipendia. Finančně to bylo jako dobré, únosné, jak kdybych prostě chodila do normální práce, takže to bylo fajn, ale na druhou stranu pořád... v té době mně bylo 25–30 let a pořád jsme byli braní, nebo jsme braní a lidi jsou braní jako studenti, ale podstatě už nejsi student. To mně přijde, že je jako takové

schizofrenní pojetí celého doktorského studia. Že jako instituce Vás berou jako zaměstnance, univerzita Vás bere jako studenty.

To potvrzuje i Klára, která říká:

No je to problém, protože ...je to problém ze 2 důvodů, protože část vlastně platu já dostávám ve formě stipendia a nejdřív je to státní stipendium. Teďka dostávám stipendium místo jakoby platu částečně. A tohle se vlastně nikdy nezaznamenává. Takže když pak někde jdeš, nebo se dívají na tvoje příjmy, tak nikdy nevidí, kolik ty peněz dostáváš ještě tady v téhle formě.

Klára si je vědoma, že systém úvazků a smluv na univerzitě ji staví do nevýhodné pozice:

Takže i když mám status zaměstnance, tak pořád mám jenom smlouvy na 1 rok, nebo někdy třeba na kratší dobu. Vždycky jako maximální délka, na kterou já dostanu smlouvu, je 1 rok. A když pak s tímhle jdeš jako do banky, žádat o hypotéku tak nejsou z toho úplně nadšení. Asi tak bych to řekla. Lepší se to, ten přístup jejich, protože ví, že tito zaměstnanci tady existují. Takže často se dívají na to, jak dlouho třeba u toho zaměstnavatele jsi, že máš stabilní práci, i když vždycky takhle jenom se smlouvou na dobu určitou. Rozhodně mě to znevýhodňuje v nějakém reálném životě dospělým.

Kateřina při svém hodnocení finančních podmínek zohledňuje fakt, že již má dítě a potřebuje zajistit péči o dítě na každodenní bázi:

Dá se uživit, ale strašně moc záleží, prostě na té konkrétní rodinné situaci. Já mám teďka ještě tento rok.. mám teda velké štěstí, že se mi podařilo získat grant, který vypisuje pražský Ústav organické Chemie a Biochemie. A ten grant je určený pro rodiče, nejenom pro ženy, ale můžou požádat a získat ho jak ženy, tak muži, kteří pečují o dítě předškolního věku a dělají vědeckou činnost. Buďto doktorát nebo postdoka v přírodních vědách.

A dále vysvětluje:

Je na rok. A momentální výše toho grantu byla zvýšená ze 100 000 Kč na 150 000 Kč na rok. A má to pokrýt ideálně prostě náklady na školku nebo hlídání. Musí se tedy všechny ty peníze vyčerpat pouze na věci spojené s tím dítětem.

Klára jednoznačně vidí smysl v úvazku, bez něj vidí obtížné uživit se pouze ze stipendia:

Pokud je tvůj vedoucí dostatečně štedrý a má prostředky na to a ochotu ti nabídnout pracovní úvazek, tak ano, ale ze stipendia ne.

K tomu Kateřina dodává:

A to je zase takový trošku jako celospolečenský problém. Nejenom že jsme z toho jakoby finančního hlediska bráni jako studenti, že nemáme ty úvazky, ale i jako společnost nás vnímá jako studenty.

Na otázku, zda to může být třeba nevýhodou i při vyjednání hypotéky na realizaci vlastního bydlení, Kateřina souhlasí:

Přesně tak. Hypotéky plus já nevím půjčky. Ale i jakoby nějaké nazírání na toho člověka, jakože ty pořád studuješ, jenomže člověk přijde a dělá úplně to stejné, co postdok v podstatě, nebo to stejně, co můj šéf v podstatě dá se říct. Chodíme tady, když jsou nějaké semináře, jsme tam všichni, my to máme povinné, my za to máme kredit. Šéf za to žádný kredit nemá, ten to nepotřebuje, postdoci taky nemají kredit.

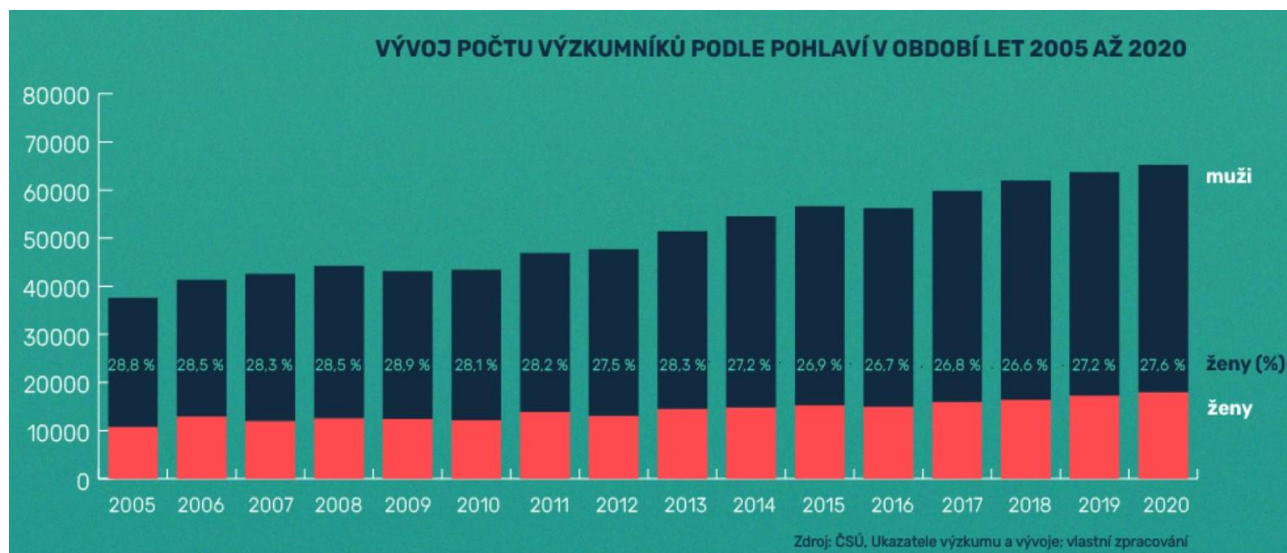
Shrnutí: Při kladení dotazů ohledně příjmu respondentů na doktorském studiu jsem byla velmi překvapena, že většina respondentů je s příjmem spokojena. Důležitý je pro ně garantovaný příjem pro první 4 roky studia. Pokud student nedokončí studium během 4 let, tak poté studenti přecházejí do kombinované formy studia a zde je podstatné, zda jejich školitel je ochoten úvazkem na projektu zafinancovat plat studenta. Respondenti se shodnou, že více než příjem je pro ně spíše diskutabilní status studenta. Zejména v kontextu celospolečenském, kdy s ohledem na svůj věk,

berou status studenta do jisté míry jako stigma. Cítí i nejistotu, kterou jim to dává ve vztahu k dalším institucím. CEITEC velmi prosazuje, aby doktorští studenti byli označováni jako PhD kandidáti. Tato formulace by měla více přiblížit jejich status – jsou kandidáti na titul, je to tedy něco, co je očekávané a jejich společenský status by to mělo spíše vylepšit. Ve vztahu finančně právním vůči subjektům jako je např. bankovní instituce jsou spíše v nevýhodné pozici. Stipendium není vedeno jako oficiální příjem, nedaní se a léta odpracované v rámci doktorského studia se nepočítají v současné době do důchodového výměru. V novele doktorského studia, která se nyní připravuje, již by mělo být zakotveno, že doktorském studiu se již bude počítat do důchodového výměru.

V následující kapitole jsou rozhovory zaměřeny na podporu žen ve vědě, rovné příležitosti a s tím spojené možnosti založení rodiny v průběhu doktorátu.

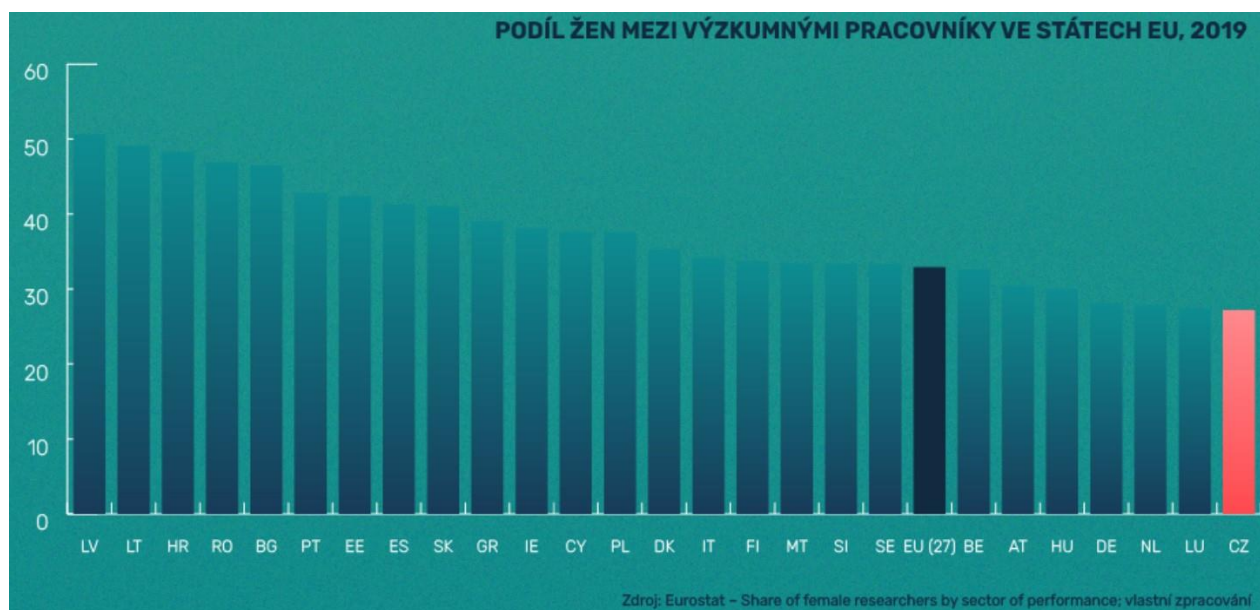
5.2. Podpora žen ve vědě a rovné příležitosti

V rámci projektu „Strategická inteligence pro výzkum a inovace“ (dále STRATIN+) bylo provedeno několik dalších studií, které se zabývají oblastí doktorských studií se zaměřením na příjem, práci, rodinu nebo vývoj počtu výzkumníků. Projekt, pod záštitou MŠMT, přinesl nahlédnutí do této problematiky z více úhlů pohledu. Na grafu č. 5 je znázorněn vývoj počtu výzkumníků v ČR podle pohlaví ve sledovaném období v letech 2005-2020. Z výzkumu vyplývá, že počet žen v ČR ve vědě dlouhodobě stagnuje. Z grafu č. 5 lze vidět, že se jedná o dlouholetý trend. I když celkový počet výzkumníků pravidelně každý rok roste, počet žen zůstává mezi 27-28 % z celkového počtu výzkumníků. Zvyšuje se tedy z celkového počtu zastoupení mužů, u žen je číslo stagnující.

Graf č. 5: Vývoj počtu výzkumníků podle pohlaví v období let 2005 až 2020 [20].

Co se týká zastoupení žen ve vědě, v evropském porovnání jsme na chvostu hodnocení v Evropské unii viz. graf č. 6.

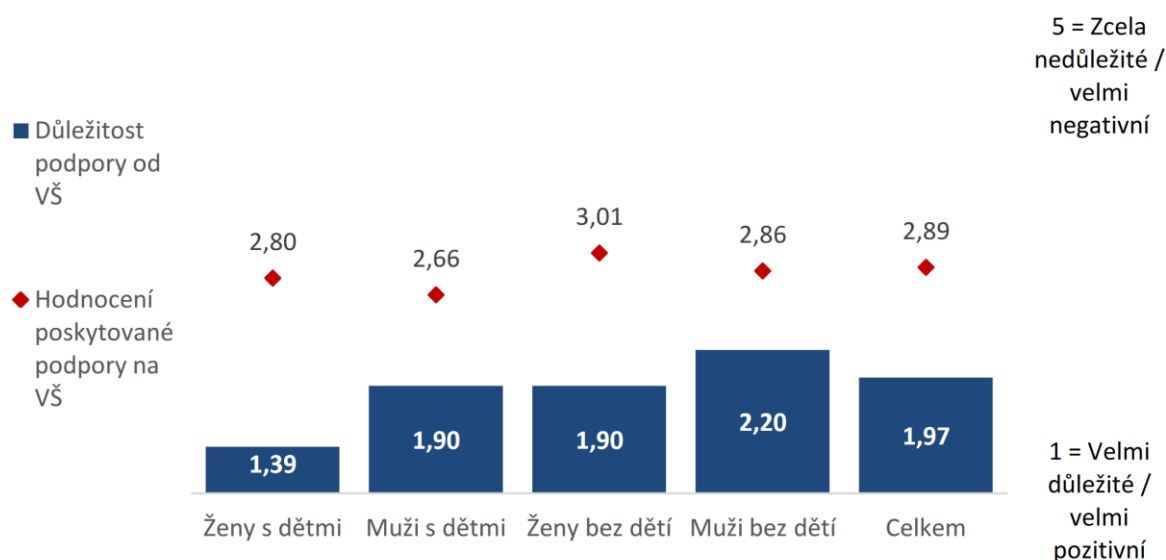

Graf č. 6: Podíl žen mezi výzkumnými pracovníky (HC) ve státech EU [20].

Je zde názorně vidět velký rozdíl oproti jiným státům v rámci unie. ČR měla v tomto porovnání nejnižší podíl žen mezi výzkumnými pracovníky ze všech členských zemí EU. V grafu je znázorněn i podíl žen mezi výzkumníky v rámci EU27, tedy všech zemí, kterou jsou nyní v Evropské unii. Nejvyšší zastoupení žen ve vědě mají země

jako Lotyšsko nebo Litva. Zajímavé je i umístění Slovenska, které má mnohem více žen ve vědě než ČR.

Důležitost podpory ze strany instituce v oblasti sladění studia vnímají i respondenti ve studii "Doktorandi 2021". Zejména se to týká nemateriální podpory jako je podpora při hlídání dětí nebo individuálního přístupu. V grafu č. 7 tyto potřeby vnímají jako velmi důležité zejména ženy s dětmi.

Graf č. 7: Důležitost podpory od vysoké školy v oblasti sladění studia s rodinným životem (školky, individuální přístup) a hodnocení poskytované podpory [18].

Tereza nyní zakládá rodinu a současně je ve 3. ročníku doktorského studia. Nad situací, jak skloubit rodinu se studiem přemýšlí:

Jedno nebo druhé. Jako nemyslím si, že je to ideální. Ani jedna z těch situací prostě nebude ideální. Ale bylo by fajn jako vidět někoho, komu se to povedlo, protože nemám pocit, že bych ve svém okolí jako viděla nějakou PhD studentku, která by spokojeně měla děti a zároveň dělala Ph.D. Možná jedna, která se teď vrátila, ale jinak si nemyslím, že jsem jako někoho zažila nebo tady třeba viděla nebo slyšela o někom, kdo by to jako měl takhle zaráz.

Odkud by měl přijít impuls na zlepšení Tereza dodává:

Asi ta administrativní jako podpora, protože já jsem jako byla docela překvapená, že se jako všichni diví v mém věku, že jsem těhotná. No, jakože ani ta možnost tam není, jako že se to prostě neděje, tak to tak není, no. A že když se to stane, tak je to překvapení, že se to jako stalo, přičemž ale jako to není úplně překvapující. Jako myslím si, že třeba ty jesle od roku si myslím, že by byly určitě fajn. Mít je prostě v rámci zaměstnání někde. Ale nevím... Neřeší se to, protože PhD studenti nemají děti.

Eva komentuje problém s úvazky a stipendii, které mají reálně vliv na to, v jaké situaci se student nachází:

Ted'ka jako odvádíte nějakým způsobem daně. Nemáte oficiální žádný úvazek a žádnou historii jako práce třeba do svých 30 nebo 27 let, takže se jako nic nestřádá na důchod. Případně když člověk chce jít na mateřskou a nemá žádnou historii toho, že by pracoval, protože v podstatě funguje na stipendiu. Tak je to taky jako finanční katastrofa. Takže je to nereálné. Vlastně po těch letech, kdy jsem byla na tomhle stipendiu nebo stipendiu a půl úvazku tak mě jako plně jako plný úvazek platil můj školitel, což bylo finančně zanedbatelnou částku lepší, ale konečně prostě ve svých téměř 30 letech jsem měla svou první pracovní pozici na plný úvazek.

Eva k tomu ještě dodává, jak složité je zohlednit všechny faktory:

Takže nemůžu žádat o hypotéku, takže v podstatě člověka tohle úplně paralyzuje v době, kdyby potřeboval tyhle věci řešit. A v podstatě si musí už jen z tohoto důvodu vybírat mezi tím, jestli chce dělat vědu nebo jestli chce mít třeba rodinu. Prostě to nevidím jako téma, ale je to z toho důvodu, že jsem měla štěstí na lidi kolem sebe, ale i když jsem měla štěstí na lidi kolem sebe, tak pořád jsem v té situaci, kdy jsem musela rozhodnout mezi tím mít kariéru nebo děti. A prostě bude to mít vliv na náš budoucí život a jenom tím, že jsem žena tak ten vliv bude výrazně, výrazně větší, než kdyby tomu bylo jinak.

Lucie nyní rodinu neplánuje, přesto si uvědomuje, že založit rodinu během doktorátu je obtížné:

Neřeším to příliš z hlediska jako mně osobně, protože já v současné době nemám nějakou jako potřebu zakládat rodinu ani vyhlídkově, ale vidím to na lidech kolem sebe, že mnohé z nich to prostě trápí a všeobecně jako všeobecný prostě problém si myslím, že to určitě je. Protože systémově vlastně není žádné řešení, že vždycky hodně záleží, jak se k tomu postaví ten konkrétní školitel, který to může vzít jako vlastně dobře a snažit se vyjít vstříc, ale systémově jako řešení není vůbec žádný a je to určitě samozřejmě jiné, když chce žena v rámci doktorátu mít dítě, a když chce mít muž v rámci doktorátu dítě. Takže jako vidím to určitě jako problém, ale není to něco, co bych řešila osobně kvůli sobě, protože já se v té situaci momentálně vlastně nevidím ještě.

Kateřina mluví o nevýhodě, pokud doktorská studentka nemá úvazek, ale pouze stipendium v době, kdy otěhotní:

Na CEITECu je výhoda, že to stipendium je vyšší, takže reálně se z toho člověk v podstatě užívá, nebo aspoň dokud ty ceny potravin nestoupily, tak šíleně jako teď tak před těmi.. Před tím zdražováním. Předtím zdražováním, před těmi 7 lety kdy já jsem nastupovala, a tak jsem dostala nějakých 20 000 Kč a pro mě to tehdy bylo jako slušné peníze v podstatě. A jenomže tady to vysoké stipendium vede k tomu, že potom ti školitelé vlastně nedávají žádné částečné úvazky. Což asi docela chápu, protože mají pocit, že ti studenti mají dost peněz. Jenomže já, když jsem potom otěhotněla, tak jsem zjistila, že nemám nárok na mateřskou.

Pokud doktorská studentka nemá úvazek, ale pouze stipendium tak na tzv. "mateřskou" tedy na Peněžitou pomoc v mateřství nedosáhne. Pro Kateřinu to tedy bylo nepříjemné překvapení:

No tam se s tím nějak nepočítá. Přitom já teďka přesně nevím, jak ten zákon je. Já jsem to až tak nestudovala, ale přitom kdybych byla otěhotněla už po magistrovi tak tam bych snad

nějaký nárok na mateřskou měla. Protože to doktorské studium se bere nějak jinak, než to magisterské tuším. Úplně mi to nedává smysl teda moc.

Klára k volbě, zda založit rodinu nebo pokračovat v doktorském studiu, dodává:

Já si jako myslím, že to jako nemusí to být vždycky buď anebo. Ale třeba v mém případě, když jsem vstupovala na doktorát, tak jsem měla nějakou poměrně jasnou představu, jak to bude jako probíhat. Samozřejmě se to nesplnilo, že? O délce toho studia, jak to rychle stihnu a co budu dělat třeba potom a tak. A pak jsem potkala svého aktuálního přítele a ... Do té doby já jsem byla sama, takže vždycky to bylo jenom o mně a pak to najednou začalo být o nás a v téhle chvíli už je to jako o nás a samozřejmě on je o hodně starší než já, takže se hodně přetřásá i kdy teda mít ty děti. Protože vzhledem k tomu, v jak vysokém jsem ročníku, tak už ty děti mít chci, nejdřív tedy dokončit ten doktorát, až pak budu mít ty děti. Ale prostě vzhledem k tomu našemu věku nás prostě tlačí čas trošku, ale jako my jsme se dohodli takhle spolu, takže jako mezi námi to není až takový problém.

Nad dotazem, zda i vysoké školy počítají s tím, že by doktorské studentky mohly mít děti, se Klára zamýšlí:

No to je dobrá otázka. Protože jako můj pocit z toho je, že vlastně ve chvíli, kdy nastoupíme na doktorát, tak všichni vlastně přestávají brát ohled na to, kolik nám je let, že jsme ženy, prostě jak kdybychom ztratily dělohu a v tu chvíli prostě všichni se na nás dívají jenom jako na někoho, kdo prostě musí dělat tu vědeckou kariéru. Myslím si, že ani v tom prostředí není nějaká podpora toho, aby sis to dítě pořídila během toho doktorátu.

Klára přemýšlí odkud by ta podpora měla přijít:

Podle mě by mohla přijít jednoznačně i ze strany jako školy jako instituce takové nebo obecně. Možná spíše je to i otázka té fakulty, na které my studujeme, protože obecně jako při studiu i při obyčejném, nejenom při doktorandském, ale i při obyčejném studiu tady nejsou jako nějak podporované, nebo není tady nabídka třeba nějaké školičky nebo hlídání během přednášek.

Takže i studentky, které jsou mladší než já, pořídí si dítě třeba ve dvaadvaceti, když studují ještě bakaláře nebo magistra, tak vlastně nemají s tím dítětem co dělat.

K tomu Tereza dodává:

Tohle je další věc, kterou nechápu, proč ta administrativní podpora v tomhle prostě neexistuje. Je hezké mít nějakou soukromou školku někde od 3 let. Ale když já si vezmu 3-letou pauzu, tak můžu začít s novým projektem od znova, protože můj projekt už vyřešil někdo jiný někde jinde. Takže 3letá pauza si myslím v rámci doktorského studia je naprosto nereálná., Pokud člověk dělá na nějakém kompetitivním projektu. Pokud si tam něco šmrdolí tak asi je to jedno. Když člověk dělá na nějaké projektu, kterému se věnuje více laboratoří někde jinde...

Současně Tereza vysvětluje, jakou roli hraje její školitelka v případě Terezina návratu po mateřské dovolené:

Tak asi hlavní roli. Pokud se nějak jako nedomluvíme a nedohodneme se tak, aby to vyhovovalo oběma tak se těžko vrací, takže já jako cítím velkou podporu a myslím si, že se jako domluvíme tak, abych se mohla vrátit.

Shrnutí: Téma založení rodiny v průběhu doktorského studia je předmětem mnoha diskusí. Hledá se cesta, jak ideálně skloubit rodinu s vědeckou kariérou. Respondenti, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor, zmiňují i věk, kdy se dostávají do životní fáze, ve které o založení rodiny již uvažují. Do jisté míry je počet žen ve vědě ovlivněn i rozhodnutím, zda zvolit mezi vědeckou dráhou a osobním životem a rodinou. V případě doktorského studia je zakládání rodiny obtížnější jak z finančních, tak i časových důvodů. Dalším faktorem je problematika zajištění péče o dítě s výpomocí školek, jeslí apod. Na CEITECu bohužel v současné době nefunguje možnost žádat například o finanční podporu na umístění děti v soukromých školkách. Nefunguje zde nějaká forma finanční podpory pro studentky, aby se mohly vrátit do výzkumu. Vzhledem k tomu, že do státní školky, a

tedy i levnější varianty zajištění péče o dítě, se děti dostanou až ve 3 letech, jsou rodiče těchto dětí odkázáni během prvních 3 let na soukromé školky, jesle nebo pomoc rodiny. Možnost čerpání financí zmínila respondentka Kateřina, ale jednalo se o grant, který nabízí jiná instituce. V současné době CEITEC PhD School připravuje alespoň jednu změnu, a to je možnost přerušení studia z důvodu těhotenství a následné péče. Toto přerušování se nově nebude započítávat do studia a s tím spojeného čerpání garantovaného příjmu ze strany CEITEC PhD School. Studentka tedy po návratu může pokračovat v čerpání stipendia a v navázání studia tam, kde skončila při odchodu na rodičovskou dovolenou.

Následující kapitola je věnována duševnímu zdraví doktorských studentů.

5.3. Duševní zdraví

Téma duševního zdraví je jedno z velmi zajímavých a neočekávaných témat, které vyplynulo z rozhovorů s respondenty. Sami respondenti upozorňují na velký tlak související s dokončením studia a publikačním výkonem. Velmi často hledají i vyvážení osobního a pracovního života. Duševní zdraví doktorských studentů se stalo v posledních letech velmi aktuálním. Tématem se mimo jiné zabývá studie z roku 2017, publikovaná v časopise *Research Policy* s názvem *“Work organization and mental health problems in PhD students”*. Tato studie poukazuje na to, že téměř 40 % Ph. D studentů přírodních věd trpí depresemi a úzkostmi. *„Dobrou zprávou je, že se začaly hledat způsoby, jak podporovat studenty. Máme mnoho pozvánek od vysokých škol, abychom prezentovali svoje výsledky a diskutovali o zlepšení,“* říká Frederik Anseel, psychosociální vědec a spoluautor studie [21].

Do výzkumu bylo zapojeno celkem 3659 studentů. Výsledky studie jsou popsány v tab. č. 2.

Tab. č. 2: Výskyt zdravotní a mentálních problému u PhD studentů dle studie [22].

Zdravotní / mentální problém	Počet PhD studentů (%)
Cítí se pod konstantním náparem	40.81
Nešťastný a depresivní	30.30
Díky obavám méně spí	28.33
Nemůže překonat problémy	26.11
Neužívá si každodenní aktivity	25.41
Ztratil důvěru sám v sebe	24.35
Nehraje užitečnou roli	22.46
Nemůže se soustředit	21.74
Nepociťuje štěstí	21.15
Cítí se bezcenný	16.17
Nemůže dělat rozhodnutí	14.95
Nemůže čelit problémům	13.36

Ze studie vyplývá, že více než 40 % studentů, kteří se účastnili studie, uvádí, že se cítí pod konstantním náparem. Více než 30 % studentů se necítí být šťastných a pociťují deprese. Za zmínění stojí i statistika kolik studentů má zkušenost s více symptomy nebo zdravotními problémy viz. tab. č. 3. Zde je velmi vysoké procento, téměř 52 % studentů, kteří uvádějí 2 symptomy z tab. č. 2 se kterými mají zkušenost. Se třemi symptomy je to téměř 40 % z dotázaných studentů.

Tab. č. 3 Výskyt četnosti symptomů [22].

Má zkušenosti nejméně se 2 symptomy	51.11 %
Má zkušenosti nejméně se 3 symptomy	39.53 %
Má zkušenosti nejméně se 4 symptomy	31.84 %

Velmi zajímavými jsou nové iniciativy pro doktorské studenty, které vznikají na univerzitách v zahraničí. Jedná se například o projekt Referent nebo Scilink. Obě iniciativy směřují k podpoře mentoringu, sdílení zkušeností mladých vědců a otevírání tématu duševního zdraví. Vědci velmi často zmiňují, kromě samotné tlaku

na výkon, i syndrom vyhoření. Obě iniciativy směřují k tomu, aby se o problémech mluvilo a diskutovalo. Současně nabízejí zkušenosti dalších, kteří mohou být velmi nápomocni mladším kolegům. Kromě tlaku na výkon je často zmiňován i stres spojený s přehnanou administrativou a zahlcením povinnostmi.

Studenti CEITEC PhD School mají v těchto situacích možnost využít služeb ombudsmana. To potvrzuje i Adam:

Pro každý ročník PhD studentů je vždycky nový ombudsman, aby se nezahlcoval. Pro mě je myslím pan XXX. Nový rok má zase někoho jiného a pak máme ještě fakultního ombudsmana, takže je na koho se obrátit. On by zase neměl řešit všechno, ale je to spíš takový zprostředkovatel mediátor nějaké diskuze ve chvíli, kdyby došlo k nějakému konfliktu, kde je jako výrazný nepoměr sil, třeba kvůli hierarchii práce a podobným věcem. A člověk do toho nesmí zase ukládat bůhví jaké naděje, ale myslím si, že je to dobrý krok. A studenti, někdy je to dobré to mít, i když to neplní tu funkci jenom pro ten pocit, že tady ten nástroj, co by kdyby. Mám pocit, že to vytvoří ten prostor té důvěry v té organizaci.

Marek zmiňuje, že vliv na duševní zdraví studenta má i samotná délka doktorského studia. V případě Marka celkově studium trvalo 8 let a k tomu říká:

Myslím, že sa splnilo, že som sa naučil strašne veľa nových metód. Určite, že som sa rozvinul profesne. A čakal som, že to bude náročné, to sa splnilo. A čo som nečakal bola tá doba. Že to trvalo dlho na môj vkus. Čiastočne som aj vyhorel. Bolo to naozaj náročné štúdium. Zvažoval som aj či to aj nezanechať. Niekedy počas toho 5–6 roku. Ale už som sa rozhodol, že to teda dokončím. Aj sa nám vlastne v tom čase vcelku rozbehol projekt, vyzeralo, že to fakt bude viesť k dobrej publikácii a to sa podarilo tým Naturem. Mal som svoje krízy počas toho.

Marek dodává, co mu pomohlo krizi překonat:

Ja som si to riešil primárne v súkromí alebo s partnerom, vo svojej hlave. Keď som potreboval nejaké voľno tak s tým XXX nikdy nemal žiadny problém. Vždy som dostal voľno, ktoré som potreboval. Ale je pravda, že bolo odo mňa očakávané fakt ako veľké pracovné nasadenie.

Čiastočne som do toho spadol ja sám, ako priznávam, že som workoholik. Ale potom som sa už naučil to tempo tmiť a dávať pozor aj na svoje zdravie. Proste neisť úplne na doraz.

Klára vidí jako jednu z možností, jak předejít vyhoření, motivace ze strany školitele:

Motivovat ve chvíli, kdy si to ten člověk skutečně jako zaslouží. Neříkat, jak skvěle jsi to udělal, a přitom si to třeba totálně zmastil, ale fakt ve chvílích, kdy prostě se tomu člověku něco povede. Tak ho ocenit jakoby tím, protože dá se říct, že my vlastně jiné oceněný nemáme. Ty sám víš, že se ti to povedlo, že je to jako dobrý, že si teď udělal dobrou práci. Takže se dokážeš díky tomu zase třeba sám nějak namotivovat nebo něco, ale myslím si, že je vždycky i důležité, že víš, že to ten tvůj nadřízený vidí taky.

Jan dokončil studium za 5 let a zamýšlí se nad tím, zda délka studia v jeho případě byla výhodou:

Myslím si, že ano, protože já sám jako když bych nějakým způsobem měl zamyslet nad tím, jak jsem se cítil, když se blížil konec toho studia..Tak musím říct, že ta míra toho stresu nebo nějakého psychického vypětí byla podle mne naprosto minimální jako v porovnání se spoustou podle mne jiných studentů a spolužáků se kterými jsem se setkal. Myslím si, že jsem se spoustou problémů nemusel vyrovnávat, co se týče toho, že třeba člověk se zasekne na tom jednom místě mnohem delší dobu, než třeba na začátku počítal. Že mi to jako dodávalo hodně velký klid. Musím říct, že ten poslední rok před tím dokončením toho studia tak jsem třeba řešil hodně to, že jsem se snažil dokončit tu práci, aby byla ta práce co nejlepší. Uzavřít kapitulu toho PhD a říct si, že to bylo úspěšné. Takže jako z tohohle pohledu tam byl určitě nějaký jako kdyby tlak sám na sebe, ale necítil jsem takový ten tlak toho, že jsem nějakým způsobem zoufalý nebo deprimovaný z toho, že se mi nedaří prostě to studium dokončit. Takže, v tomto ohledu, že jsem to dokončil v takové době, mi určitě hodně pomohlo.

Eva je nyní již úspěšnou absolventkou, ale během studia si i ona prošla svou krizí:

No, nejtěžší bylo získat výsledky a vydržet do té doby než je člověk nezíská. Protože já jsem v podstatě 5 let neměla žádné výsledky a normální doktorát trvá 4 roky. A když po 5 letech nemáš žádné výsledky tak jako je to docela psychicky náročný nebo docela jako hodně.

Na otázku, zda zvažovala, že studium ukončí, Eva říká:

Jo. Jako hodně krát. Já jsem myslela, že skončím, ale jako pak už jsem tady byla takovou dlouhou dobu, že jsem si řekla, že prostě nemůžu vyhodit ten čas, co jsem do toho investovala, aby z toho bylo nic.

Klára než o krizi, mluví spíše o snaze udržovat stále motivaci ke studiu:

Možná spíš tím, jak jsem tady čím déle jsem tady, tak občas se tím hůř se hledá nějaká jako motivace, ale ne třeba do té vědecké činnosti, ale spíš do té části, co je pořád ještě spojená s nějakým studiem, pořád ještě s nějakými požadavky. Protože přece jenom si řekněme, že mi bude za chvíli 30. A pořád jsem oficiálně student a sice jsem i zaměstnanec. Díky XXX díky zaměstnavateli, který jako nám poskytuje nějaký úvazek zaměstnanecký což je podle mě taky docela neobvyklé. V jaké výši nám ho poskytuje. Ale ten oficiální status toho studenta, ten jako na té univerzitě pořád nějak přetrvává a mě to prostě nutí k tomu plnit nějaký závazky studentské. Někaké ty povinnosti, kterých se jakoby nemůžu zbavit, ale čím jsem starší, tak mě to víc obtěžuje.

K tomu Klára dodává:

Protože ten tlak je fakt jako docela velký, i když podle mě spousta lidí si to neuvědomuje. Hlavně když nastupujeme třeba na ty doktoráty tak jako sice máme už nějakou zkušenost z labiny. Ale většinou je to takový, že děláš tam nějakou práci, ale pořád jsi teda jako především student a na tom doktorátu se to pak překlopí. A čím si hlavně pak starší a už se nevejdeš do té škatulky, kdy bys měl ten doktorát dokončit, tak prostě je čím dál těžší jako fakt, jako udržet tu motivaci. Ten drive v tom projektu, často se něco nedaří a když je to třeba fakt jako dlouhé období, tak je prostě těžké chodit každý den do té práce a pořád hledat ty nové motivace pro to, abys to nevzdal.

Kateřina zatím krizi nezařila, ale zamýřlÍ nad tím, jak lze z krize vyjít, pokud nastane:

On se dá ten doktorát taky přerušit. Takže je možnost to přerušit a třeba jako přehodnotit priority, někam odjet na rok a vrátit se a popřemýřlet, jestli to má nebo nemá smysl. Tak to je možnost.

Lucie již během doktorského studia vyhledala odbornou pomoc. A jako důvody uvádí:

Vlastně na jaře teď už minulého roku jsem měla hodně velkou studijní krizi. Vřeobecně, když jsem neměla příliš motivaci, vlastně s tou prací vřbec pokračovat. A nebyla jsem si jistá, jestli to je vřbec vlastně to, co chci dělat. Takže měla jsem toto období. Já jsem vyhledala v té době psychologickou vřpomoc. Kontaktovala jsem psychologku, chodila jsem na sezeních k psychologce, s níž jsem to vlastně diskutovala a s její pomocí jsem dořla k závěru, že vlastně to je věc, kterou dělat chci, která mě baví. Ale že je asi potřeba nastavit si nějaký víc hranice ohledně toho, kolik času tomu člověk věnuje, jestli to nepřehání, jestli má vlastně i nějaké jiné zájmy než jenom tu práci. Což si myřlím, že je problém vřeobecně PhD studentů a teďka ten covid to možná ještě zhorřil, protože jsme vlastně neměli nic jiného na práci.

Adam si prošel syndromem vyhoření již na magisterském studiu:

Já jsem na magistrovi vyhořel, respektive během ukončování toho magistra jsem si prošel svým prvním vyhořením. Což byla jako celkem facka pro mě a chtěl jsem se toho vyvarovat. Řeřil jsem to, neskončilo to nějak hrůzně. Nakonec to bylo jenom pár konzultací, které jsem měl se známou, která je psychologka. Psychoterapeutka jsem nakonec nepotřeboval. Podařilo se mi to vyřeřit samotnému.

Od té doby Adam na sobě v tomto ohledu pracuje, aby se situace neopakovala i na doktorském studiu. Mimo jiné si plánuje volné víkendy:

Psychická očista, pokud vyloženě nepracuji v laboratoři na nějaké třeba purifikaci proteinu, to běžně přetahuji 8 hodin nebo 12 hodin. Dokonce teďka před svátky jsem pracoval 20 hodin v kuse, protože ten proces prostě nešel ukončit a je to výjimka. Ale pokud tenhle ten proces nemám, tak se snažím končit se svou pracovní dobou, která odpovídá mému úvazku 0. 7. A hodlám v tom právě pokračovat. Vážít si svého osobního času může být na PhD kontraproduktivní, protože přeci jenom člověk dělá na sebe a pro sebe a ten čas mu potom chybí.

Shrnutí: Studenti doktorského studia čelí mnohdy velkému tlaku, a ne vždy se s tím dokážou vyrovnat. Ukazuje se, i na základě studie, která byla zmíněna v úvodu kapitoly, že doktorští studenti jsou velmi ohroženou skupinou. Tlak na výsledky a publikace v nejlepších časopisech je zavazující, současně vědecká práce v laboratoři je velmi náročná a mnohdy dlouho trvající experimenty nedávají prostor pro dostatečný odpočinek nebo volný čas studenta. Velmi obtížně se hledá rovnováha mezi dosažením výkonu a radostí z práce. Kromě psychických problémů se studenti potýkají i se syndromem vyhoření. Velkou roli v této situaci hraje i školitel daného studenta, který může být ten první kdo studentovi nabídne pomoc. Ať už formou rozhovoru, kde si vysvětlí situaci, ve které se student nachází, nebo vstřícností v krátkodobém přerušení experimentů, případně studia. Současně se domnívám, že by měla více fungovat podpora instituce směrem ke studentům třeba formou konzultací s psychologem nebo mentoringem. Inspirací mohou být právě i iniciativy Referent nebo Scilink. Obě iniciativy směřují k podpoře mentoringu, sdílení zkušeností mladých vědců a otevírání tématu duševního zdraví.

Následující kapitola je věnována vědecké kariéře doktorských studentů a jejich profesním směřování po dokončení doktorského studia.

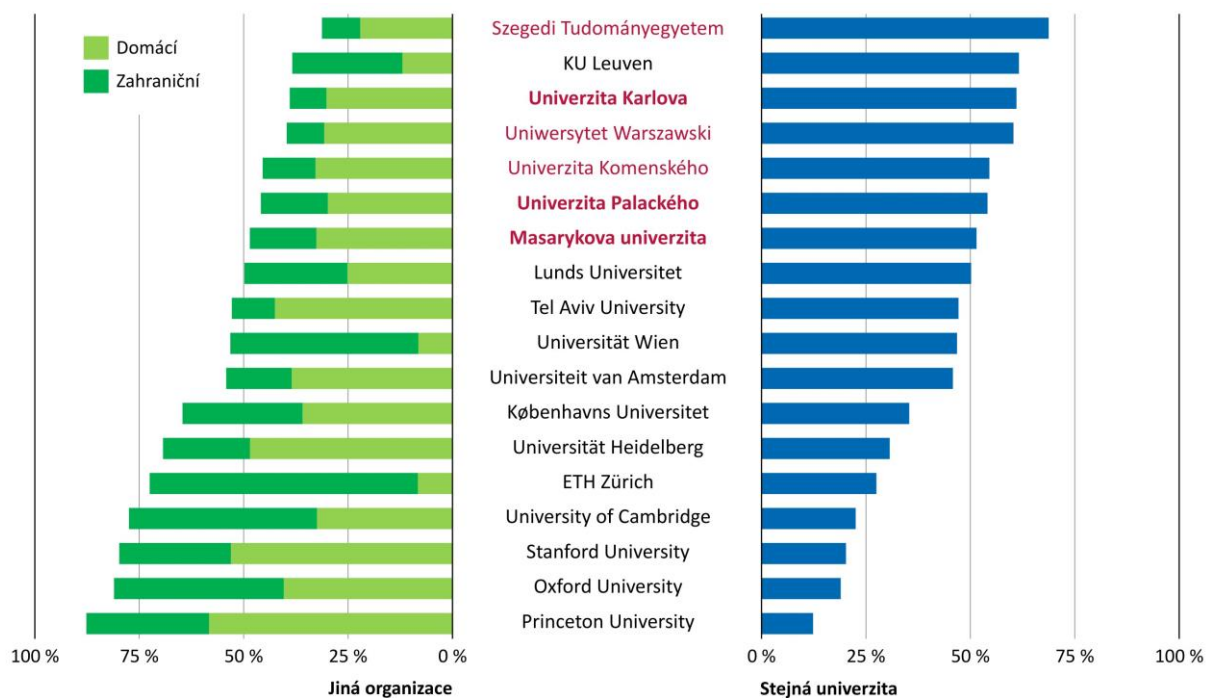
5.4. Akademický inbreeding

V posledních letech se jedná o velmi aktuální problematiku diskutovanou napříč všemi veřejnými vysokými školami. Je pokračování ve vědecké kariéře na domovské univerzitě běžné a je to něco co je vnímáno pozitivně nebo negativně? Jaké jsou hlavní nevýhody pokračování na stejné instituci a lze najít i nějakou výhodu? Zejména obory přírodních věd berou akademický inbreeding, dle mého názoru, jako něco, co je principiálně špatně. V pracovním prostředí, kde se pohybují, je velmi prosazována mobilita pracovníků. Souvisí to zejména se snahou udržet krok s novými trendy, což bez impulsu osob zvenčí lze jen obtížně. To potvrzuje i vědecká tajemnice centra CEITEC MU Mgr. Nikola Kostlánová, Ph.D., která vyzdvihuje výhody mobility a potlačení inbreedingu. *„Jde zejména o to, jak je nastavena povinnost mobility. Mobilita sama o sobě je silně prospěšná, ale má mnoho podob, které se mění s fází kariéry. U juniorních výzkumníků je extrémně důležité strávit mimo svou alma mater delší dobu – vypracovat projekt, vytvořit si kontakty, zažít práci v jiné laboratoři, v jiném systému. Důležité je si v tuto dobu vytvořit vědeckou nezávislost na svém předchozím školiteli, a to vyžaduje určitý čas. Naopak seniorní vědec by měl mobilitu využít k upevňování kontaktů, vytvoření spoluprací a konsorcií, prezentaci výsledků“* [23].

Na téma inbreedingu již bylo publikováno mnoho článků a studií. Zajímavá je v tomto ohledu studie Víta Macháčka a Martina Srholce z roku 2020 publikovaná pro IDEA CERGE (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu). Její název je *“Odkud se rekrutují výzkumníci na univerzitách?”*. Jedná se o studii velmi rozsáhlou, která bere v potaz zásadní otázku: Pracují výzkumníci na stejném pracovišti, kde započali svoji vědeckou kariéru? Autoři vycházejí z jednoduché úvahy. V rámci databáze Scopus zjistili, kolik výzkumníků v současné době působí na stejné univerzitě jako na začátku své vědecké kariéry. Aby data nezkreslovali aktuálně studující doktorští studenti, jsou do úvahy vzata data před rokem 2013.

Analýza pokrývá jedenáct oborů napříč vědními oblastmi na třech největších českých univerzitách – Univerzitě Karlově, Masarykově univerzitě a Univerzitě Palackého v Olomouci – a pro srovnání i na dalších patnácti významných zahraničních univerzitách v Evropě a v zámoří. Pro moji diplomovou práci jsou nejzajímavější data, které se týkají Masarykovy univerzity.

Metodika byla založena na využití dat z databáze Scopus a výpočtech. Autoři pomocí nástroje Advanced Search našli v souboru konkrétní články, které je zajímali pro jednotlivé obory a univerzity. Ty dokázali propojit s výzkumníky, obory a univerzitami, které je zajímají. Do analýzy byly zahrnuti ti výzkumníci, kteří měli v roce 2018 spojení s konkrétně sledovanou univerzitou a pouze výzkumníci publikující v roce 2018 s prvním článkem vydaným před rokem 2013 [23].

Graf. č. 8: Počáteční působiště současných výzkumníků Biochemie, genetika a molekulární biologie [24].

Závěrem studie je, že nejnižší sklon zaměstnávat výzkumníky odjinud vykazují univerzity z Česka a ostatních zemí Visegrádské čtyřky-Polsko, Maďarsko, Slovensko. Není výjimkou, aby více než polovina jejich současných výzkumníků měla vazbu na stejnou univerzitu již na začátku kariéry.

Tyto obory studují i respondenti, kteří byli osloveni v rámci rozhovorů pro diplomovou práci. Z grafu č. 8 také vyplývá, že výzkumníci, kteří začali kariéru jinde, zaměstnávají nejvíce špičkové univerzity v USA a Velké Británii, jako Princeton nebo Oxford. Podíl jejich současných výzkumníků se stejnou výchozí afilací je zpravidla méně než čtvrtinový. Z grafu č. 8 jednoznačně vyplývá, že Masarykova univerzita má inbreeding přes 50 % v rámci uvedené studie. Podobně si stojí i Univerzita Palackého a Univerzita Karlova.

Další studie, která se taky zabývá inbreedingem je studie Centra pro studium vysokého školství. Zde autoři Karel Hanuš, Jan Kohoutek a Marián Sekerák publikovali studii s názvem *„Akademický inbreeding v ČR: Limity, řešení a výzvy“*. Studie je založena na polostrukturovaných rozhovorech s 20 respondenty na 8 vybraných vysokých školách v ČR. Vybraní respondenti byly z řad prorektorů a prorektorek, odborných asistentů a asistentek s gescí akademického inbreedingu. Kromě rozhovorů byla využita i relevantní literatura včetně strategických dokumentů, kvalifikačních prací, analytických studií apod.

Jako výhody inbreedingu byly ve studii popsány:

- Vyšší stabilita organizace,
- Silnější organizační identita, vyšší loajalita k instituci,
- Menší nákladnost a rizikovost oproti přijímání odborníků odjinud,
- Možnost kariéry na alma mater může zvyšovat motivaci k akademické dráze.

Nevýhodou inbreedingu dle studie může být:

- Omezená možnost najímat nejlepší možné kandidáty,
- Menší schopnost sebereflexe a v důsledku toho stagnace,
- Negativní vliv na ekonomiku a konkurenceschopnost regionu v případě nedostatečných vědeckých výstupů
- Nižší vědecká produkce, zhoršení kvality výzkumu i výuky.

V českém vysokém školství lze říci, že problematika inbreedingu je silně ovlivněna oborovou specifičností, dále výukou v českém jazyce nebo neochotou otevřených výběrových řízení na konkrétní pozice. Proti tomu jde i potřeba budování určité tradice na univerzitě s pomocí rekrutování svých úspěšných absolventů. Současně zde narážíme i na omezený akademický trh, kdy se může stát, že uchazečů o pracovní pozice je nedostatek [25].

V rámci rozhovorů pro diplomovou práci jsme se s respondenty snažili přijít na to jak se oni dívají na akademický inbreeding.

U Jana má určitý vliv bývalá školitelka, která je zásadně proti inbreedingu a i Jan pod jejím vedením k tomu byl veden, když říká:

Trochu mne v tomto určitě ovlivnila vedoucí během PhD studia, která byla hodně proti inbreedingu a myslím si, že to ve mne určitě zanechalo částečně stopu, že mne tím trochu ovlivnila. Protože já sám se na to dívám tak trochu, že to musí být do určité míry. Myslím si, že když ta laboratoř je čistě složená z lidí, kteří nějakým způsobem zůstávají pořád v rámci jedné skupiny, v rámci toho jednoho oboru, v rámci toho jednoho tématu, že to může být nějakým způsobem omezující pro rozvoj té skupiny. Na druhou stranu je zase velká výhoda, když člověk se nějakému tématu věnuje, třeba dejme tomu od magistra. Pak nějakým způsobem v tom stejném, podobném tématu, zůstává i na PhD a pak jde třeba na postdoka,

tak věřím, že takový člověk pak může mít mnohem hlubší znalosti toho konkrétního tématu než člověk, který skáče z jednoho oboru do druhého.

Jeho slova potvrzuje i Tereza, která poukazuje na to, že člověk by měl v oboru rotovat a dodává:

Je tam pořád ta omezenost toho, co ta univerzita jedna nabízí. A co ten člověk se prostě na té jedné univerzitě může naučit. A dát ji zase zpátky, protože v určitém okamžiku přestane ten výzkumník té univerzity jako dávat to, co umí odjinud a začne si brát to, co mu ta univerzita může dát.

Současně i Jan vidí jako velkou nevýhodu změny prostředí osobní život, který tím do jisté míry trpí.

Co se týče té povinné mobility, ta druhá část té otázky, to je právě spojené předpokládám s tou snahou právě zabránit tomu nadměrného inbreeding. Je to fajn, určitě si myslím, že je fajn si vyzkoušet to v jiné laboratoři. Na druhou stranu pak to někdy zase přechází až do toho druhého extrému, kdy vlastně člověk, co se věnuje vědě celý život, založí si vlastní skupinu a chce tu skupinu nějak dál rozvíjet. Tak se pak může dostat do situace kdy v podstatě cestuje jako po světě a nemá ten jeden stabilní jako domov, což pak už hodně podle mě záleží na té povaze toho člověka.

K tomu Jan ještě dodává osobní zázemí, které nelze sebou vzít na další místo:

Pro mě osobně já to беру trošičku jako takový vykořenění, má člověk nějaké svoje zázemí, svoje známé, svoje kamarády a najednou se přesune někam jinam a tohle všechno okolo sebe si sebou vzít nemůže, bohužel.

Na to navazuje Tereza, která nyní během doktorátu zakládá rodinu a k inbreedingu byla dříve velmi kritická:

Ono je to náročné. Dřív člověk nebo dřív já teda, jsem to brala jako špatnou věc. Špatná věc od základu, lidi by měli ve výzkumu rotovat a měli by prostě nabírat zkušenosti na jiných

univerzitách a potom obohacovat, jako se navzájem. Ted' s tím těhotenstvím jako docela chápu, když si někdo někde všechno zařídí s tím dítětem.

Adam vnímá pokračování na univerzitě nereálné i hlediska výdělku.

Malý plat, velmi malý plat. Vzhledem k tomu, jak náročná ta práce je, to znamená malý plat my ani nevadí z toho, že bych se cítil nedofinancovaný. Dělat vědu není způsob se udělat milionářem, ale spíše to vidím z toho, že mě to bere možnost založit tu rodinu a mít něco svého.

Klára zmiňuje i omezené možnosti, jak v oboru pokračovat, pokud člověk nechce jít do zahraničí a současně na univerzitě je inbreeding omezován.

Když chceš pokračovat v té vědecké kariéře, ale zároveň nechceš třeba jít do zahraničí, ale chceš změnit tu instituci tak tě hodně limituje ten obor, jako v kterém se dá říct, že studuješ, nebo v kterém děláš ten výzkum. Protože pokračujeme...když se jako díváš třeba po těch pracích nebo ted' se bavíme o tom vědeckým, jakože aspektu, třeba o té akademické sféře. Tak ty laboratoře jsou tady dost omezené a většinou se omezují na Brno a na Prahu. A vlastně veškeré ostatní nějaké větší města, i když mají třeba univerzity, tak zrovna v tom našem oboru to není úplně jako dvakrát super. Ta nabídka. To množství těch laboratoří, který se věnují stejnému tématu.

Eva, která již doktorát úspěšně dokončila, má v tom, zda pokračovat na univerzitě celkem jasno a rozhodně říká:

Ne, protože když už tady dělám ten doktorát tak já to vnímám tak, že ve chvíli, kdybych tady zůstala, tak ten doktorát nemá pro mne vlastně žádnou hodnotu. Nevidím důvod, proč bych ten doktorát dělala, když chci zůstat tady. Nebo jako k čemu by to bylo. A další důvod je, že pokud se chci přesunout třeba do třeba nějaké jiné výzkumné skupiny tak bych se ráda přesunula do nějaké skupiny, která třeba metodologicky dělá podobný věci jako jsme dělali my ted'ka. A v Česku prostě asi žádná taková skupina není. A chtěla jsem mít nějakou zahraniční zkušenost a tohle je pro mne poslední možnost.

Shrnutí: V rámci tématu inbreedingu s rozhovorů vyplývá, že u studentů/absolventů kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor je názor ovlivněn tím, zda mají již vytvořené rodinné zázemí v daném místě působení. O to hůře se jim mění působiště a současně již nechtějí nabourávat svůj rodinný život. Současně studují doktorské studium v prestižním programu v anglickém jazyce, kde jsou připravováni na vědeckou kariéru v zahraničí. Je to tedy i osobní dilema, zda zvolit pokračování v kariéře nebo dát přednost rodinnému zázemí. Pokud si zvolí možnost pokračovat jako postdok v zahraničí, zvyšují tím své šance prosadit se více v oboru a do budoucna třeba i založit svou vlastní výzkumnou skupinu.

5.5. Volba veřejné nebo soukromé výzkumné sféry

Během rozhovorů s respondenty, jak jedno z neočekávaných témat, vyplynulo téma další vědecké kariéry po dokončení doktorského studia. Zejména volba mezi veřejnou nebo soukromou výzkumnou sférou. Doktorští studenti se během studia připravují na vědeckou kariéru, ve které mohou pokračovat na různých pracovištích. Mohou to být univerzitní pracoviště v rámci ČR, soukromé firmy nebo mohou pokračovat ve vědecké kariéře v zahraničí.

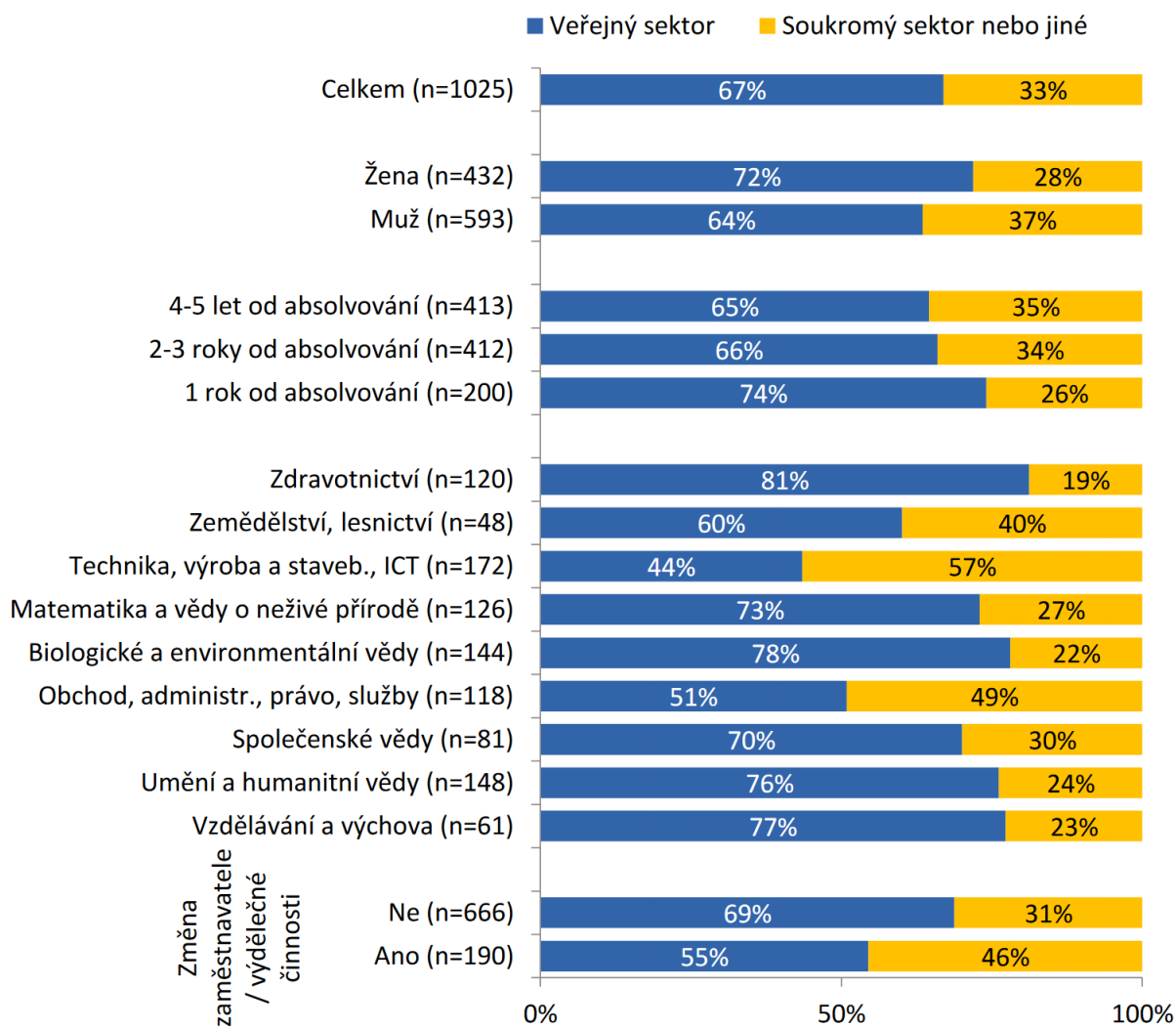
V roce 2022 proběhla, pod záštitou MŠMT a Českého předsednictví v radě EU mezinárodní konference Knowledge, Research, Education Conference – KRECon. KRECon 2022 poukazuje na skutečnost, že doktorské programy v ČR by měli projít změnou, pokud chceme udržet krok se světovou špičkou. Jedním z diskutovaných témat je, jaké možnosti mají studenti doktorského studia v rámci výuky a znalostí na akademické půdě a jejich přenositelnost do veřejného nebo soukromého sektoru. Jako jeden z bodů je návrh na vznik doktorských škol. Tyto školy nyní představují nejmodernější úroveň současného doktorského vzdělání v Evropě. Školy již existují např. v Německu, Francii, Rakousku nebo CEITEC PhD škola v ČR. Z konference také vzešlo doporučení na koncept, který by měl podpořit snahu o zajištění osobního

a profesního růstu doktorandů a pomoci s přípravou na jejich budoucí profesní směřování.

Jsou to tyto doporučení:

- Zřídit institucionální doktorské školy, které dohlížejí na strukturované doktorské programy, aby byla zajištěna konzistentní kvalita doktorského vzdělávání na mezinárodní úrovni
- Zajistit, aby standardy kvality doktorských programů byly definovány odlišně od standardů pro první a druhý cyklus vysokoškolského vzdělávání
- Uznávat doktorandy jako začínající výzkumníky a podle toho s nimi zacházet
- Zlepšit pracovní podmínky pro doktorandy, aby byla výzkumná kariéra pro mladé talenty atraktivnější.
- Zajistit doktorandům účinný dohled, mentoring a kariérní poradenství.
- Poskytovat doktorandům odbornou přípravu a podporu pro rozvoj výzkumných a přenositelných dovedností souvisejících s různými profesními drahami v akademickém prostředí i mimo něj [27].

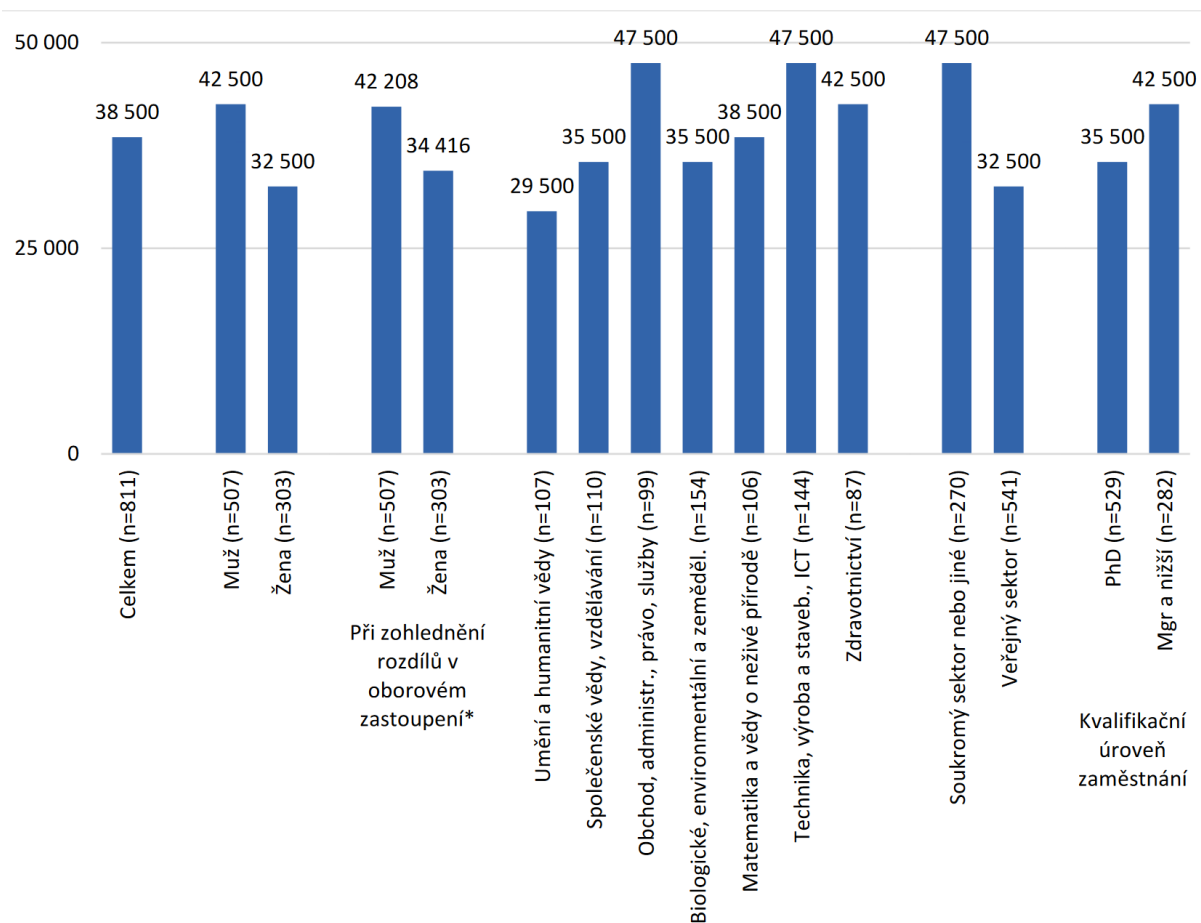
Národní vzdělávací fond zpracoval v roce 2022 studii “ *PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ DOKTORSKÉHO STUDIA* “. Tato studie popisuje kariérní směřování absolventů doktorského studia. Absolventi jsou v této studii sledováni ze dvou zdrojů. V rámci statistiky Českého statistického úřadu za období 2005–2020 - tato statistika slouží pro šetření “Výběrové šetření pracovních sil“. Druhým zdrojem je šetření Absolvent 2018, které se zaměřovalo na absolventy vysokých škol z let 2013–2017, kteří byli dotazováni jeden až pět let od absolvování [26]. Absolventi jsou tedy hodnoceni z hlediska vystudovaného oboru, pohlaví a časového odstupu od dokončení studia.

Graf. č. 9: Sektor zaměstnání absolventů Ph. D [27].

Na grafu č. 9 lze vidět velké rozdíly mezi absolventy lékařských, přírodovědných, humanitních a pedagogických oborů, kde činí zastoupení soukromého sektoru pouze 19–27 %, u obchodních a právních oborů je to téměř polovina a mezi techniky dokonce 57 %.

Dalším úhlem pohledu bylo ve studii popsáno, na jaké platy v jednotlivých odvětvích mohou absolventi dosáhnout. Na grafu č. 10 jsou znázorněny platy v oborech a rozdíly v závislosti na pohlaví.

Graf č. 10: Medián hrubého měsíčního výdělku z hlavního zaměstnání nebo výdělečné činnosti v době dotazování [27].

Medián všech oborů na grafu činí 38 500 Kč, pro obory biologických věd je, dle analýzy, průměrný příjem 35 500 Kč což je pod hodnotou uvedeného mediánu. V rámci porovnání soukromého a veřejného sektoru jsou výdělky, na základě analýzy, vyšší v soukromém sektoru. Velmi zajímavé je srovnání platů dle kvalifikační úrovně. Analýza rovněž udává, že pro absolventy PhD v porovnání s magistry je práce na základě dosaženého titulu finančně podhodnocena.

Respondenti, se kterým jsem vedla rozhovory se snažili najít odpověď na otázku jaké jsou výhody a nevýhody mezi veřejnou/ univerzitní a soukromou sférou.

Adam přemýšlí nad +/- akademické dráhy v porovnání s firmou:

Je rozdíl mezi výzkumnou činností v rámci ať už RNB průmyslu anebo nějaké teoretické vědy, kterou jsem vlastně dělal já. Pro mě to byl velký motivátor, protože já jsem člověk, který špatně zvládá rutinu. Mám problém s rutinními záležitostmi a v nich velmi rychle ztrácím motivaci, to znamená dostat se k nějaké teoretické vědě a řešení pořád měnících se problémů byla pro mě velká motivace na to PhD potom jít. Přiznám se na druhou stranu, že si myslím, že to byla trochu i chyba, protože jsem si v té době tu vědu maloval poměrně růžově. Řešil jsem ji spíš skrz tu vlastní zkušenost na tom magistrovi než skrz nějaké realie. A asi bych teď volil jinak, zejména kvůli potom pozdějšímu finančnímu ohodnocení. Pokud bych pokračoval ve vědecké kariéře.

K tomu Adam ještě dodává:

Já bych řekl, že hledám tady od každého něco. Ta věda mi vyhovuje v tom minimálně, že teďka, jak to mám nastavené svým vedoucím, že jsem já s pánem svého času. Jediná věc je to komunikovat dostatečně. Pokud je po mně něco potřeba, tak, aby bylo věděno, že třeba jsem doma. Tak pokud tady jsem prostě děle, tak mému vedoucímu nevadí, že třeba další den nepřijdu, protože ty hodiny jsem si stejně naddělal. A pokud bych se flákal, tak sám sebe okrádám o čas a ne jeho.

Současně Adam cítí lehkou frustraci z pokračování po PhD na univerzitě z finančního hlediska:

Je to demotivační. Já chápu, že něco, co je už, jak bych to řekl ze své podstaty ztrátové věda je velmi ztrátová, než přinese něco hmatatelného, co se dá zpeněžit, když se na to podíváme měřítky kapitalismu, tak nemůžeme brát stotisícové platy, ale brát 25 000 Kč hrubého? Potom, co dodělám doktorát a oběhnu půlku světa, abych splnil nějaké náležitosti? A vlastně nebyl ani schopen mít nějakou kontinuitu, potom v následném zaměstnání na univerzitě mi přijde jako výsměch.

Klára si uvědomuje, že volba jít do soukromého sektorů není jednoznačná:

Tam máš tu definice pracovní doby, ale přece jenom si musíme uvědomit, že my tam pak jdeme s doktorátem a na spoustu pozic, které já bych teď třeba hledala ve stylu, že mě baví ta práce v té laboratoři a takhle tak na ty jsme přestudováni.

V případě volby soukromého sektoru Klára vnímá mít Ph.D. vlastně jako nevýhodu:

V tu chvíli do laboratoře oni nepotřebují někoho, kdo má doktorát. Oni takové lidi potřebují spíš do vedoucích pozic těch laboratoří. Takže už vlastně pak v té chvíli spíš hledáš něco jiného, pokud to třeba nejsou takový spin off Masarykovy univerzity jako Enantis, které jsou víc vědecky zaměřené, ale když jdeš vyloženě třeba jako do firmy tak spíš ti nabízí tyhle pozice s tím vzděláním, které pak máš.

Na otázku, jaké má tedy možnosti Klára, říká:

Omezené. Nikdy jsem si nemyslela, že to tak bude, ale omezený no.. a je to ale dané i tím, že těch biotechnologických firem v Česku moc není, nebo třeba na Moravě. Kde bych já třeba ráda zůstala, takže ta nabídka třeba v porovnání s Rakouskem nebo s Německem, tak je neměřitelná.

Naopak Kateřina si práci v soukromém sektoru dovede představit:

Jako dovedu si to představit. Snažím se jednou za čas, když tak nějak se cítím jako deprivovaná a znechucená a demotivovaná hlavně, tak se dívám na stránky různých firem anebo nejenom firem, ale i různých institutů a dívám se na jejich volné pozice a dívám se, co bych tak mohla dělat a vždycky něco najdu, což mě tak trošku jako zase nahodí zpátky, že ten doktorát musím dokončit.

A zda by byla ochotna pokračovat i na univerzitě Kateřina dodává:

Ano, úplně nejsem vyhraněná, jestli akademie anebo soukromá sféra, spíš bude záležet konkrétně na té pracovní pozici, kterou najdu.

Tereza si uvědomuje, že dlouhé hodiny strávené nad experimenty jsou sice nevýhoda, současně jí pracovní prostředí umožňuje být flexibilní což by ve firmě nebylo možné:

Je to vlastně oboustranně, že když prostě člověk potřebuje jeden den jít o něco dřív, tak si to prostě naplánuje tak, aby šel o něco dřív. Ta flexibilita vlastně toho studia nebo té práce v laboratoři mi je hodně sympatická.

S tím souhlasí i Kateřina:

To je vlastně strašně fajn. A člověk si to ani neuvědomí, že třeba v těch firmách opravdu musí přijít pípnout se v určitý čas. Pak zase se odpíchnout a je to strašně něco jiného.

Eva, která je čerstvou absolventkou doktorského studia, pokračuje v kariéře jako v postdok v zahraničí. Zda zvažovala i soukromý sektor v ČR a k tomu, jak se rozhodovala říká:

Zvažovala jsem to, ale vlastně je to to stejné, jak když jsem se rozhodovala jít na doktorát. A asi by mne to nějakou dobu bavilo, nevím, jak dlouho bych to tam vydržela. A zvažovala jsem, že bych třeba napsala do Thermofisheru jestli by nepotřebovali nějakého aplikačního specialistu, což vím, že občas někoho hledají. Ale tím, že vlastně Brno je celkem malé město a člověk pak zná hodně lidí co v té firmě pracuje, tak úplně to korporátní prostředí zhoustne seznamem meetingu v průběhu týdne mně asi moc nemotivuje něco takového zažívat.

Eva vidí plusy v soukromé sféře zejména ve financích a klidnější práci:

Tak rozhodně finance, protože ten rozdíl absolventa doktorského studia...nebo rozdíl platu absolventa doktorského studia, který zůstane třeba na univerzitě nebo jde do soukromého sektoru je obrovský. A taky je to větší klid, že člověk má nějaký úkol a je v práci 8 hodin a pak jde domů a má čistou hlavu a nedělá v podstatě na sebe na svou vědeckou reputaci, ale dělá pro tu firmu a nemusí se zamýšlet nad těmahle věcma...jako..dělat ve firmě nebo v nějaké

soukromé firmě pro mě jako je možná v budoucnosti nějaké řešení, když prostě už budu chtít žít nějakým klidným životem.

Marek, který nyní dokončuje doktorské studiu, plánuje hledat zaměstnání ve firmě. Na otázku, zda jsou to důvodů neochoty pokračovat na univerzitě nebo i důvody finanční říká:

Oboje. Je to jednak o tej zmene a jednak vlastne, aby som mal nejakú nie že normálnu prácu, aby tam boli jasne stanovené tie pracovné hodiny, aby tam bolo nejaké ohodnotenie. Aby tam bola ako keby tá spätná väzba toho, že keď ja niečo dám viac, dostanem za to to ohodnotenie. Že vlastne na tom štúdiu sa odo mňa automaticky očakávalo veľmi vysoké pracovné nasadenie, práca počas víkendov. Nebol som do toho vyslovene tlačенý, ale bolo mi to ako keby odporúčané. Za to človek proste nikdy nedostane ďalšie peniaze na doktoráte. A je to čisto ako keby práca navyše. A robil som to plus mínus pre seba.

Marek by budoucím doktorským studentům doporučil ať zváží, co je čeká i po dokončení doktorátu:

Určite nech si zhodnotí čo ďalej. Ako samotné štúdium je znovu len nástroj proste. Je dôležité myslieť dopredu tých aspoň 5 až 10 rokov, že vlastne to štúdium raz skončí a kam chcem ísť potom. Či to, že zostanem vo výskume mi stojí za tu námahu alebo chcem ísť na doktorát len kvôli tomu, aby som si predĺžil študentské roky. Alebo je to pre mňa fakt ten nástroj, aby som sa mohol zase dostať niekam ďalej. Na ten postdoc, prípadne si založiť skupinu po 10, 15 rokoch. Určite si zhodnotiť prečo chce ísť na to štúdium a ako porovnať alebo zhodnotiť.. uvedomiť si, že je to strašne náročné. A samozrejme neskončí to len tým, že človek dostane titul. Musí ísť ďalej.

Jan po dokončení doktorského studia pokračuje jako postdok na univerzitě. Na otázku, zda zvažoval jít i do firmy říká:

Zvažoval jsem to. Díval jsem jednak po Brně a po Česku. Takže měl jsem pár vytipovaných. Je pravda, že když jsem se pak bavil s někým známým tak mě pak překvapilo až i kolik třeba z

nich mi nějakým způsobem vyvrátili nebo mě hodně třeba odrazovali od té firmy nebo od tam té. Bylo jich poměrně hodně. Takže i z toho důvodu jsem trochu nabyl na opatrnosti a říkal si že těch firem, o kterých mi dokázal někdo řekl něco pozitivního, bylo poměrně málo. Takže už i to mě trochu jako přinutilo k opatrnosti a k zamyšlení se nad tím, že možná to v tom soukromém sektoru nebude až tak růžový, jak si to člověk maluje. Když tam jako kdyby jde dejme tomu z toho PhD studia s poměrně nulou zkušenosti.

Na otázku, zda by tedy našel uplatnění ve firmě, jak dodává:

Hm, to je dobrá otázka. Asi kdybych hodně chtěl tak si myslím, že bych našel firmu, kde by mě to bavilo pracovat. To si myslím, že není jako vyloženě, že by to jako bylo limitující, že bych to nedokázal, ale v ten moment, kdy jsem se rozhodoval tak už jsem určitě váhal jako kdyby mezi tou soukromou sférou a akademickou sférou. Měl jsem nějakým způsobem..nebyl jsem nakloněný ani k jedné té možnosti vyloženě, že by to převažovalo.. motivace jít do soukromého sektoru to asi ne. Myslím si, že jsem na to měl trochu střídmejší pohled a říkal jsem si, že bych šel do té soukromé sféry, tak bych se určitě vyhnul spoustě problémům nebo stresům spojených s pracovním procesem, které by asi zase nahradily nějaké jiné. Takže i jako z tohoto důvodu jsem nebyl nějak jako přehnaně pro jednu nebo druhou možnost.

Shrnutí: Absolventi doktorských programů Věda o živé přírodě a Biomedicínské vědy, kteří mi byli ochotni poskytnout rozhovor, mohou v další vědecké kariéře volit jednat mezi univerzitou nebo soukromou sférou. Na základě rozhovorů popsali respondenti jak výhody, tak i nevýhody obou možností. Pokud pokračují v kariéře v ČR v univerzitním prostředí tak je to pro ně sice známé prostředí, ale hůře ohodnocené po finanční stránce. Jako plusy vidí velkou flexibilitu práce, která může být výhodou. Současně v soukromém sektoru si cení vyššího platového ohodnocení, definované pracovní doby a rutinnější náplně práce. Mnohdy ale mají problém najít adekvátní zaměstnání v soukromém sektoru v místě svého bydliště.

Diskuse

V ČR nyní probíhá velmi aktuálně odborná debata kolem novely zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, jejíž součástí by měla být také reforma doktorského studia. Tato novela by měla do budoucna změnit podobu doktorských programů a celkově přenastavit podmínky studia. V případě úspěšného schválení novely a její uplatnění v praxi, doktorská studia doznají změn. Kromě samotného studia, které již nebude ukončeno Státní doktorskou zkouškou, budou doktorští studenti i méně času věnovat vyučování a s tím spojenou povinností výuky. Mohu tedy více času a úsilí věnovat výzkumu a své disertační práci.

Je otázkou, jaký vliv např. na téma duševního zdraví má délka doktorského studia, která je mnohdy více než 4+1 roky. V připravované novele a s tím spojené reformě doktorského studia je kladen velký důraz na dokončení studia v délce 4 + 1 roky. V budoucnu to bude jeden z bodů, který pokud bude-li v praxi úspěšně realizován, výrazně může ovlivnit podobu doktorského studia v přírodních vědách. Je to nyní považováno za slabší místo celého systému. Studenti mnohdy studují na doktorském studiu 6 a více let. To souvisí i s tlakem na ukončení studia ve formě prvoautorské publikace v impaktovaném časopise kategorie Q1. Studium se tedy neúměrně natahuje. Na základě novely, která by měla více ukotvit délku doktorského studia se očekává zlepšení v tomto parametru. Je otázkou k diskusi, co je ideální délka doktorského studia. V oboru přírodních věd je situace specifická v tom ohledu, že studenti jsou zaměstnaní na projektu, kde dělají základní výzkum. To mnohdy obnáší mnoho let tvrdé práce, než se dostaví výsledek a projekt je opublikován v kvalitním časopise. Současně školitel studenta zajišťuje finanční podporu na plat a výzkum daného studenta, a to obnáší i závazky s tím spojené. Jedním z nich je právě odborná publikace v impaktovaném časopise. Je to jeden z ukazatelů úspěšnosti

daného projektu a současně závazek, ke kterému se školitel jako hlavní řešitel projektu zavázal.

Dalším faktorem, který by do budoucna měl být diskutován je status studenta. Doktorští studenti neboli kandidáti na PhD titul, jako velké negativum vnímají samotný status studenta, který je jim automaticky přidělen. V kontextu vnímání společnosti je to pro ně určité stigma a současně, vzhledem k jejich věku, i překážka. Profesně se pohybují na úrovni vědce s plným úvazkem, současně univerzitou jsou vnímáni jako studenti.

V kontextu školitel versus student by bylo velmi zajímavé sledovat kam se posune uvažování respondentů s ohledem na jejich profesní směřování na vedoucí výzkumnou pozici. Prozatím nyní, v době psaní diplomové práce, se respondenti necítí být leadery a o vedoucí výzkumné pozici neuvažují. Do budoucna by bylo taky zajímavé srovnání absolventu CEITEC PhD School s absolventy dalších doktorských škol v ČR, které nyní vznikají. Zejména průmyslové doktoráty do budoucna velmi změní prostředí doktorských studií a profil absolventů doktorského studia. Koncept průmyslových doktorátů je nyní teprve v počátcích, ale jejich dopad pro profese absolventů by mohl být předmětem další zajímavé studie.

V diplomové práci jsou uvedeny data ze studie Doktorandi 2021. Tato analýza je klíčová pro reformu doktorského studia. Její výstupy, které jsou nyní analyzovány, budou zohledněny i v budoucí reformě. V roce 2014 proběhla obdobná studie *“Doktorandi 2014”*, opět pod záštitou MŠMT. Studie mimo jiné přinesla několik zjištění a tím jsou: 85 % studentům nestačí stipendium k pokrytí životních nákladů, třetina jich kvůli nedostatku financí nechce zůstat na katedře po ukončení doktorského studia, většině studentů nestačí standardní doba studia k jeho úspěšnému dokončení [28].

V rámci svého šetření v diplomové práci jsou tyto témata stále aktuální i pro respondenty, které jsem zpovídala. Jsou to opět zejména finance, délka studia a uplatnění na trhu práce. Do budoucna by bylo zajímavé konkrétní srovnání výsledků obou studií *“Doktorandi 2014“* a *“Doktorandi 2021“*.

Závěr

Na základě rozhovorů s respondenty vzniklo několik zajímavých témat, které mají přímý dopad na jejich profesní směřování. Z rozhovorů s respondenty vzešlo několik faktorů, které mají přímý vliv na jejich profesní směřování. Ve svém výzkumu jsem zjistila, že podmínky pro doktorské studium a spokojenost studentů je velmi provázaná s finančním ohodnocením. Pokud mají úvazek a nefungují pouze na základním stipendiu tak jsou s příjmem spokojeni. Pro respondenty je velmi důležité zdůraznit čerpání stipendia a možnost mít i úvazek na projektu. Tyto finance jim umožňují adekvátní příjem, který se velmi promítá do jejich osobní roviny života. V rámci novely zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, jehož je součástí i reforma doktorského studia, se nyní uvažuje o minimálním příjmu, který by měl podmínky více narovnat napříč všemi doktorskými programy.

Současně si respondenti velmi uvědomují, že v případě založení rodiny nejsou podmínky doktorského studia k tomu příliš nakloněné. Možnost založení rodiny chápou jako většinou dilema, kdy jsou postaveni před volbu, zda rodina nebo doktorát. Zejména podmínky doktorského studia jako např. případného přerušení studia, čerpání stipendií a poté návrat k výzkumnému projektu chápou spíše jako překážky pro založení rodiny. V rámci změn, které nyní již probíhají bude do budoucna možné na CEITEC PhD School přerušit studium i čerpání stipendia což nyní nebylo možné. V kapitole Podpory žen a s tím spojených rovných příležitostí velmi silně rezonuje téma podpory/nepodpory studentek pro zakládání rodiny během doktorátu. Studentky necítí podporu ze strany univerzity nebo instituce a je to pro ně varianta se kterou se v systému nepočítá. Uvědomují si, že délka studia mnohdy přesáhne dobu, kterou si na začátku studia představovaly jako ideální. V průběhu času se ocitají ve vyšším ročníku doktorského studia, v tu chvíli se dostávají úvahy o založení rodiny i s ohledem na věk studentek, případně tlak ze

strany partnera. Současně vnímají, že v rámci jejich instituce nejsou vytvořeny podmínky pro hlídání dětí nebo finanční podpory na zajištění péče o dítě. Není zde finanční systém návratové podpory pro studentky, který by jim umožnil systémové řešení, jak skloubit práci ve výzkumu a péči o dítě. Práce na výzkumných projektech většinou vyžaduje přítomnost v laboratoři a nelze ji dělat na dálku.

V kapitole duševního zdraví, která vyplynula z rozhovorů neočekávaně, ale o to více zajímavě se respondenti dotkli tématu, které do určité míry bylo dříve tabu. Duševnímu zdraví studentů nebylo dříve věnováno tolik pozornosti. V posledních letech na otevření tohoto tématu měla přímý vliv i pandemie COVID – 19. Respondenti, kteří se účastnili rozhovorů, měli podmínky studia ovlivněné do určité míry i pandemií. Hlavně v počátcích pandemie bylo pro ně komplikované zachovat denní rytmus v rámci práce na výzkumných projektech a současně se ocitli ve velké nejistotě.

S ohledem i na délku studia a tlak během samotného doktorského studia je potřeba klást důraz na duševní hygienu a s tím spojený zdravotní a mentální stav studentů. Doktorské studium je dlouhý proces, mnohdy bez jistého výsledku a časově těžkou uchopitelný. Hodně studentů se potýká s demotivací, syndromem vyhoření a taky profesní motivací ke studiu. Velké procento studentů studium nedokončí právě i z důvodů vyhoření nebo demotivace. Výsledkem rozhovorů na toto téma je snaha najít rovnováhu mezi motivací, výkonem a výsledkem. Studenti mnohdy hledají ideální míru toho, jak vše skloubit a současně obstát i sám před sebou. Cítí závazek vůči projektu a školiteli a současně i ke své další profesní kariéře. Faktor, který hraje roli je i velká kompetitivnost v oboru kdy mnohdy na dálku s někým soupeří o to kdo dříve opublikuje dané téma. Na otázku, zda by něco udělali jinak, než jejich školitel překvapivě sdělují, že ne. Spíše by uvítali ze strany instituce změnu podoby Státní doktorské zkoušky, respektive by navrhovali její zrušení. U povinnosti prvoautorské publikace si uvědomují, že v rámci jejich vlastního profesního životopisu je prvoautorská publikace v impaktovaném Q1 časopise výhodou.

Současně ale tato podmínka, nezbytná pro dokončení studia, vyvíjí tlak a prodlužuje samotné studium.

V rámci kapitoly akademického inbreedingu bylo zkoumáno, jak se respondenti staví k možnosti pokračování v kariéře na univerzitě a s tím spojené i další téma, a to volba mezi profesní kariérou ve veřejné nebo soukromé sféře. Akademický inbreeding je již z podstaty oboru přírodních věd spíše nežádoucí. Obor přírodních věd má velký mezinárodní přesah ať už formou spoluprací napříč základním výzkumem, publikacemi se zahraničními partnery a také projekty, které jsou mnohdy financované i zahraničními podporami. Kombinace těchto faktorů vytváří mezinárodní prostředí, a i pro studenty v těchto oborech je žádoucí, aby získávali zkušenosti i v zahraničí. I z toho důvodu je studium vedeno v anglickém jazyce a jeho součástí je i povinná stáž na zahraniční univerzitě nebo pracovišti. Získání Ph. D titulu je pouze začátek vědecké kariéry. V otázce inbreedingu jsou respondenti nakloněni oběma variantám. Někteří respondenti pokračování v kariéře na univerzitě nevidí jako překážku ve své profesi. Jako jeden z důvodů zohledňují i své rodinné zázemí. Jsou již ve věku, kdy mají vytvořené silné vazby ke svému zázemí a rádi by tedy pokračovali v místě současného působení.

V porovnání veřejné a soukromé sféry si uvědomují výhody a nevýhody obou variant. Mnohdy berou soukromou sféru jako prostředí s lepším finančním ohodnocením současně ale s menším flexibilitou pracovního prostředí. Do rozhodování v současné době vstupuje i ekonomická krize a zejména inflace se kterou se potýkáme. Lepší finanční ohodnocení a volba zaměstnání je tedy ovlivněno i zdražováním a růstem ceny energií. Veřejná sféra je pro respondenty naopak přijatelnější v tom ohledu, že akademické prostředí je jim bližší. Vyhovuje jim dynamika a životní styl, který je pro toto prostředí typický. Soukromá sféra naopak více poskytuje tu rutinu a definovanou pracovní dobu. Respondenti vyzdvihují zejména úvazek 40 hodin týdně a v případě přesčasu finanční ohodnocení práce navíc. Z rozhovoru vyplynula i velmi zajímavá věc, která přímo souvisí s profesním

směřováním respondentů. Je to jejich neochota směřovat do vedoucích výzkumných pozic. Uvědomují si zodpovědnost, náročnost a jisté riziko, kterou pozice vedoucího výzkumné skupiny obnáší. I když jsou na tyto pozice do budoucna směřování, většina respondentů o tom neuvažuje. Raději chtějí být zaměstnání pod vedoucím, avšak sami na tuto pozici neaspírují. V rámci CEITEC PhD School je to překvapivý závěr vzhledem k tomu, že škola svým konceptem klade důraz, aby absolventi tohoto studia byly schopni dělat do budoucna excelentní vědu a po určitém čase i založit svoji vlastní výzkumnou skupinu. Doktorské studium je pouze začátek. Po jeho dokončení se očekává, že budou jako junior výzkumníci pokračovat ve vědecké kariéře v zahraničí a posléze aspirovat na excelentní výzkumné pozice.

Seznam literatury a použité prameny

- [1] Český statistický úřad. *TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ: STUDENTI A ABSOLVENTI VYSOKOŠKOLSKÉHO A VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ: Lidé a společnost* [online]. 2020, 2020, 14 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122323898/23006020p.pdf/711c5062-ef04-418b-b3ba-d77988d06365?version=1.0>
- [2] European commission: Boloňský proces a Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání [online]. [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://education.ec.europa.eu/cs/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>
- [3] MŠMT: BOLOŇSKÝ PROCES [online]. [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2>
- [4] Vysokeskoly.com [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.com/aktualne-na-vs/co-znamena-titul-phd>
- [5] StudentMag [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.studentmag.cz/jak-ziskat-titul-rndr-a-co-zkratka-znamena/>
- [6] FABIAN, Petr. *OD ELITNÍHO PŘES MASOVÉ K UNIVERZÁLNÍMU TERCIÁRNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ: KONCEPCE MARTINA TROWA **. AULA [online]. 2008, 16 [cit. 2023-03-19].
- [7] RABUŠIC, Ladislav. *Kontext současného vzdělávání na MU (prostředí masového a univerzálního vysokoškolského systému: Pedagogická konference MU*. 2006.
- [8] Český statistický úřad. *STUDENTI A ABSOLVENTI VYSOKÝCH ŠKOL V ČESKÉ REPUBLICE (2001–2021): Lidé a společnost* [online]. Praha, 2022, 21 [cit. 2023-03-19].

Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/164606724/23006122.pdf/04e4d994-6a77-40cb-b0ea-ff171209be2e?version=1.3>

[9] Masarykova univerzita: Vnitřní mzdový předpis Masarykovy univerzity [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/uredni-deska/vnitri-mzdovy-predpis-mu>

[10] JANÍČKOVÁ, Lucie. *Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta: Vědy o živé přírodě*. 2020.

[11] EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL FOR RESEARCH & INNOVATION: Principles for Innovative Doctoral Training [online]. 27/06/2011 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z:

https://euraxess.ec.europa.eu/sites/default/files/policy_library/principles_for_innovative_doctoral_training.pdf

[12] Life Sciences [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/program/26592/life-sciences>

[13] STANKOVÁ, Monika. *Handbook for PhD Students Biomedical Sciences*. Brno, 2021. Dostupné také z: https://biology.med.muni.cz/media/3347982/munimed_handbook-phd-bs_a5_web2.pdf

[14] CEITEC PhD School [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://ls-phd.ceitec.cz/organization-of-phd-school/>

[15] Vědavýzkum.cz: *Akademické reprezentace diskutují novelu vysokoškolského zákona* [online]. 17. 8. 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/politika-vyzkumu-a-vyvoje/politika-vyzkumu-a-vyvoje/akademicke-reprezentace-diskutuji-novelu-vysokoskolskeho-zakona>

[16] MŠMT: ŠETŘENÍ DOKTORANDI 2021 ZJIŠŤOVALO POHLED STUDUJÍCÍCH NA DOKTORSKÉ STUDIUM [online]. 26. květena 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/setreni-doktorandi-2021-zjistovalo-pohled-studujicich-na>

[17] Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

[18] Národní vzdělávací fond, o.p.s. *Postavení doktorandů v ČR z hlediska příjmů a sladění studia, práce a rodin*: Projekt sdílených činností Strategická inteligence pro výzkum a inovace [online]. 2022, 25 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://stratin.tc.cas.cz/vystupy/2022/M3/Postaven%C3%AD%20doktorand%C5%AF%20v%20%C4%8CR%20z%20hlediska%20p%C5%99%C3%ADjm%C5%AF%20a%20s%20lad%C4%9Bn%C3%AD%20studia,%20pr%C3%A1ce%20a%20rodiny.pdf>

[19] POSPÍŠILOVÁ, Šárka. *Doktorské studium na MU: Příklady dobré praxe z vysokých škol*. Dostupné také z: https://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/DH/DVC/2022/05_MUNI_Pospisilova_prezentace_doktorske_studium_09_09_2022.pdf

[20] Postavení žen v české vědě (Infografika). 2022. Dostupné také z: https://stratin.tc.cas.cz/vystupy/2022/M4/postaveni_zen_infografika_final.png

[21] Vědavýzkum.cz: *Věda o štěstí: Doktorandi a duševní zdraví* [online]. 12. 8. 2022 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/z-domova/z-domova/veda-o-stesti-doktorandi-a-dusevni-zdravi>

[22] LEVECQUE, Katia, Frederik ANSEEL, Alain DE BEUCKELAER, Johan VAN DER HEYDEN a Lydia GISLE. *Work organization and mental health problems in PhD students*. Research Policy. May 2017, 46(4). Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2017.02.008>

[23] CEITEC: Anketa: Inbreeding už vystoupal v Česku nad práh toxicity [online]. 17. března 2020 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://www.ceitec.cz/anketa-inbreeding-uz-vystoupal-v-cesku-nad-prah-toxicity/t10301>

[24] MACHÁČEK, Vít a Martin SRHOLEC. *Odkud se rekrutují výzkumníci na univerzitách?* [online]. In: INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU, 2020, Únor 2020, s. 40 [cit. 2023-03-20]. ISBN 978-80-7344-520-1. Dostupné z: <https://idea.cerge-ei.cz/zpravy/odkud-se-rekrutuji-vyzkumnici-na-univerzitach?highlight=WyJvZGt1ZCIsInNliiwicmVrcnV0dWpcdTAWZWQiLCJvZGt1ZCBzZSIsIm9ka3VkJHNlIHJla3J1dHVqXHUwMGVkiwic2UgcmVrcnV0dWpcdTAWZWQiXQ==>

[25] KOHOUTEK, Jan, Karel Hanuš HANUŠ a Marián SEKERÁK. *Akademický inbreeding v ČR: Limity, řešení a výzvy* [online]. In: CENTRUM PRO STUDIUM VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ, v. v. i., 2021 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://www.csvs.cz/wp-content/uploads/csvs-2021-akademicky-inbreeding_studie_final.pdf

[26] Vědavýzkum.cz: *Jak zlepšit podmínky českých doktorandů? Zavedením doktorských škol* [online]. 24. 1. 2023 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/blogy-a-komentare/blogy-a-komentare/jak-zlepsit-podminky-ceskych-doktorandu-zavedenim-doktorskych-skol>

[27] JANÍČKO, Michal a Filip KLICNAR. *PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ DOKTORSKÉHO STUDIA* [online]. Národní vzdělávací fond, o.p.s., listopad 2022 [cit. 2023-03-20].

[28] DOKTORANDI 2014: *Výsledky Univerzity Karlovy* [online]. 4. dubna 2016 [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: https://cuni.cz/UK-4058-version1-doktorandi_2014.pdf

Seznam zkratk

VŠ Vysoká škola

MU Masarykova univerzita

PřF Přírodovědecká fakulta

LF Lékařská fakulta

CEITEC Středoevropský technologický institut

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ECTS The European Credit Transfer and Accumulation System

EHEA Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání

ERA Evropský výzkumný prostor

ISCED International Standard Classification of Education

SDZ Státní doktorská zkouška

TAC Thesis Advisory Committee

IDEA CERGE Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu

EU Evropská unie

STRATIN + Strategická inteligence pro výzkum a inovace

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Schéma harmonogramu meetingů TAC komise [14].

Tab. č. 2: Výskyt zdravotní a mentálních problému u PhD studentů dle studie [21].

Tab. č. 3 Výskyt četnosti symptomů [22].

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet studentů na vysokých školách v období 2001-2021 [9].

Graf č. 2: Podíly studentů v jednotlivých studijních programech ze všech studentů [9].

Graf č. 3: Průměrná výše a struktura příjmů doktorandů podle oboru studia [18].

Graf č. 4: Faktory ovlivňující předčasné ukončování Ph.D. studií na MU v letech 2013-2021 [19].

Graf č. 5: Vývoj počtu výzkumníků podle pohlaví v období let 2005 až 2020 [20].

Graf č. 6: Podíl žen mezi výzkumnými pracovníky (HC) ve státech EU [20].

Graf č. 7: Důležitost podpory od vysoké školy v oblasti sladění studia s rodinným životem (školky, individuální přístup) a hodnocení poskytované podpory [18].

Graf. č. 8: Počáteční působiště současných výzkumníků Biochemie, genetika a molekulární biologie [24].

Graf. č. 9: Sektor zaměstnání absolventů Ph. D [27].

Graf č. 10: Medián hrubého měsíčního výdělku z hlavního zaměstnání nebo výdělečné činnosti v době dotazování [27].

Příloha

Ukázka přepisu rozhovoru – ADAM

Já bych nejdříve na úvod rozhovoru uvedla, že nahrávám rozhovor pro potřeby diplomové práce a pro pozdější přepsání toho rozhovoru. Já bych na začátek uvedla, že vy jste studentem doktorského studia na celý CEITEC PhD school na Masarykově univerzitě a nyní jste ve 3. ročníku doktorského studia. Můžu se zeptat, jaký obor přesně studujete na CEITEC PhD school?

Je to obor Life Sciences. Původně jsem nastupoval do oboru strukturní biologie, předtím, než vlastně došlo ke změně akreditace studia a sloučení Molekulární biologie a Molecular medicine a Structure biology pod jednu hlavičku, ale to je více jako byrokratický, že by se pro nás fakticky něco měnilo.

A proč jste si zvolil pro doktorské studium CEITEC PhD school, nebo zvažoval jste i jiné možnosti?

Vlastně já jsem na doktorát poměrně razantně změnil obor. Já jsem původně klinický mikrobiolog, vlastně zpracoval jsem svoji bakalářku a diplomku jen o pavilon vedle a původně jsem chtěl dělat Metagenomiku a Transcriptomiku na univerzitě ve Vídni ve výzkumné skupině pana profesora XXX. Bohužel nevyšly granty, grantová situace a podobné věci, jsem tam nakonec nemohl nastoupit. Vyhrotila se asi nešťastnou komunikací situace mezi mnou a bývalou vedoucí, takže jsem byl těsně před uzavírkami PhD přihlášek, jsem byl s prázdnýma rukama a trošku jsem nevěděl co by a nemohl jsem se dostat do zahraničí. Takže jsem hledal zajímavá témata v rámci České republiky. Ten CEITEC se nabízel, protože byl jednak na domovské univerzitě, zároveň je vlastně trošku mimo domovskou univerzitu, takže to lépe vypadá i na tom CV.

Je více mezinárodní.

Je známý, má lepší publikační výstupy a mezi námi hodně hrála tenkrát i nabídka lepšího finančního ohodnocení během toho studia.

Narážíte na to stipendium, které nabízí CEITEC PhD school?

Ano, ano. Tam to je ještě takové vtipné, protože ono se kolem toho šíří strašně moc fám a řekl bych, že to je trošičku netransparentní. Mnohem lépe jsou na tom inzeráty, které jsou třeba na Research jobs teďka v posledních letech.

V jakém ohledu jsou ty fámy nebo netransparentnost?

Ono se tvrdilo, že to je nějakých 20 000 měsíčně.

Já jsem slyšela 22 000 Kč měsíčně.

Ano, 22 000 Kč. Ta realita je taková, pokud to chápu správně z toho, co jsem měl rozhovor s některými vedoucími, kteří se mnou byli ochotni otevřeně o tom bavit, že to je jako 12 000 Kč od Masarykovy univerzity, 2 500 Kč je příspěvek CEITECu a zbytek musí hradit, jak kdyby vedoucí výzkumné skupiny z grantů nebo z vlastního institucionálního rozpočtu. Což už ne vždycky to úplně jde, když je studentů hodně, nebo když třeba vybuchne nějaký grant, skončí, nepodaří se, jakože další, takže potom tam může docházet k finanční fluktuaci.

Ten inzerát 22 000 Kč na CEITEC PhD school je vlastně zavádějící.

No já bych řekl, že to je takové řešení ala chytrá horákyně, že CEITEC se zbaví finančního břemena. Hodí to trošičku jako že alibisticky na ty školitele, což na jednu stranu si myslím, že je v pořádku. Ten školitel by měl mít zájem na tom toho svého studenta i finančně ohodnotit. Na druhou stranu, mám pár kolegů, kteří z toho potom byli takový jako rozčarování, hlavně zahraniční, že jo. Ale teďka je to lepší. Mám pocit, že teďka, když se to inzeruje, tak je to jako transparentnější než před těmi

3 lety.

Takže vy jste vlastně změnil obor úplně z mikrobiologie na jiný obor?

Na Strukturní biologii.

Já jsem viděla ve vašem životopise, že vlastně máte zkušenost z laboratoře, že jste pracoval i zaměstnaný v laboratoři. Je třeba tady ta možnost na magisterském studiu vyzkoušet si práci v laboratoři..je to hodně motivační třeba i na ten doktorát? Osahat si to prostředí?

Já se přiznám, že já si myslím, že určitě ano, že ta laboratorní praxe je velmi pozitivní pro toho studenta. Zejména pak to, co se v té laboratoři dělá, protože je rozdíl mezi nějakou laboratorní praxí v průmyslu, třeba kdy prostě řešíme nějaký konkrétní proces. Mám třeba spolužáka, který takhle byl v ThermoFischeru zaměstnaný, kde opravdu oni mají team a plní určité prostě cíle, které si stanoví třeba na týden nebo na měsíc. A je rozdíl mezi výzkumnou činností v rámci ať už RNB průmyslu anebo nějaké teoretické vědy, kterou jsem vlastně dělal já. Pro mě to byl velký motivátor, protože já jsem člověk, který špatně zvládá rutinu. Mám problém s rutinními záležitostmi a v nich velmi rychle ztrácím motivaci, to znamená dostat se k nějaké teoretické vědě a řešení pořád měnících se problémů byla pro mě velká motivace na to PhD potom jít. Přiznám se na druhou stranu, že si myslím, že to byla trochu i chyba, protože jsem si v té době tu vědu maloval poměrně růžově. Řešil jsem ji spíš skrz tu vlastní zkušenost na tom magistrovi než skrz nějaké reálie. A asi bych teď volil jinak, zejména kvůli potom pozdějšímu finančnímu ohodnocení. Pokud bych pokračoval ve vědecké kariéře.

Já postupně ty body rozeberu. Když se vrátíme k první věci, to je očekávání od toho doktorského studia. Bylo nějaké očekávání před 3 lety a jak moc se to teda splnilo, nebo naopak nesplnilo?

Přiznám se, že já jsem nevěděl co čekat. Já jsem na magisterské práci se té práci věnoval hodně. Nechci to teďka nějak shazovat nebo se nějak porovnávat, ale moje vedoucí, ačkoliv jsem měl jenom částečný úvazek, který byl kolem 0.2, 0.3 myslím v té době maximálně pak to stejně spadlo na nižší, spíš jenom proto, abych tady mohl být i mimopracovní dobu.

Takže nějaký minimální požadavek, aby byl naplněn.

Ano, spíš jako byrokratický než toho, aby mne to nějak zaopatřilo, tak jsem tady trávil, jakože víc jak 12 hodin denně. Já jsem se té práci opravdu věnoval sám. Ona byla velmi ambiciózní a já jsem tím pádem tak nějak tušil, že to PhD pojede v podobném duchu, že pokud budu mít práci a nebude se mi můj vedoucí příliš věnovat. Už tenkrát se mi moje paní vedoucí věnovala spíše po té školní stránce, po té studijní než poté třeba metodické. Tam jsem byl svým pánem já, což mělo své plusy i mínusy, tak jsem tak nějak očekával, že to bude podobné. Bude to časově náročné. Ty peníze jsem přiznám, bral spíše jako bonus. Neměl jsem očekávání, že by mě PhD studium nějak jakože uživilo, co jsem spíš bral, abych se měl lépe potenciálně jakoby PhD student. Ale jak to říct..ale neviděl jsem moc jako že do čeho jdu kromě tady tohoto nějakého obecného rámce. Tím spíš, že to bylo vlastně poprvé, co jsem nějak významněji změnil výzkumnou skupinu. Říkám bakaláře/magistra jsem dělal v jedné výzkumné skupině. Potom jsem přecházel k panu profesoru XXX a na základě nějakých interview, co jsem si tady po fakultě oběhal a myslím si, že jsem, jakože zvolil dobře. Volil jsem nakonec na základě, jak bych to řekl jednoduchého soudu, kde se mi bude studovat dobře. Snažil jsem se vyvarovat nějakému tajnůstkářství. Chtěl jsem upřednostnit nějaký hodně, jak bych to řekl otevřený a upřímný vztah mezi vedoucími školitelem, což si myslím, že pan profesor XXX zvládá jako perfektně, protože si myslím, že na tom bývalém pracovišti trošku ta vzájemná komunikace pokulhávala právě na té upřímnosti a očekávání. Co jsme vlastně od sebe vzájemně měli, takže to byly asi jako nějaké představy.

Mohlo tam hrát roli to, že bývalá školitelka byla žena a teď současný školitel je muž? Že tam hrálo roli třeba pohlaví?

Já se přiznám, že jsem tady do toho nechtěl zbytečně moc zabíhat. Já pořád vlastně bývalé paní vedoucí jsem velmi vděčný za ty možnosti. Přeci jenom ta práce byla opravdu velmi ambiciózní a stála nás hodně peněz. Ačkoliv se nám z toho nakonec nepodařilo vy publikovat nějaký zajímavý článek. Ona je spíš teda zajímavá, metodicky a nechtěl bych, aby to teď vyznělo nějak zle. Každopádně si myslím, že to tam hrát mohlo. My jsme vlastně do ročníku nastoupili 2. Já a jedna moje kolegyně. Myslím si, že co se týče nějaké invence jsme byli na tom velmi podobně, pokud ne vyloženě stejně a oba jsme vlastně zaváděli naprosto nové postupy. Oživovali jsme metody, které byly staré 40 let, které už jakože dnes v dnešní době nikdo nedělal. My jsme je oživovali, protože jsme úplně startovali nový výzkum a byly použitelné. Takže si myslím, že oba jsme jako přinášeli, jako že stejnou míru kreativity. Oběma se nám ty naše projekty vyvedly snad očekávání a pokračovali jsme v nich. Ale myslím si, že možná s kolegyní se paní docentce přeci jenom lépe pracovalo. Možná, že to bylo pro ni jednodušší v nějakých ohledech. Já se přiznám, že možná jsem trošku náročnější v tom managementu tím, že nemám pevný časový plán a spíš a dělám věci, jak se vyvrbí jenom v nějakém v časovém horizontu.

Zeptám se na ten moment, kdy teda byla možnost zvažovat zahraničí nebo Českou republiku. Ono je to přece jenom hodně velký rozdíl, jestli zůstat tady a pokračovat na té domovské univerzitě anebo jít do zahraničí. Radil jste se třeba s rodinou nebo s partnerkou o této situaci nebo měli vliv na vaše rozhodnutí?

Ano, určitě. Původní můj nápad byl odejít na univerzitu v Regensburgu, kde je vlastně pracoviště, se kterým jsme začali vlastně spolupracovat. K profesorovi XXX, ale to je přeci jenom trošičku z ruky, takže ta Vídeň opravdu byla, jakože zvolena jako dobrý kompromis. Znáám lidi...

Je to blízko domova.

...ve Vídni dělají PhD a zvládají dojíždět každý den, jak kdyby do Vídne vlakem, neprodražuje se to výrazněji než jako brněnské MHD. Dá se to, jakože kloubit...

S tím rodinným zázemím.

Přesně tak. A můj původní nápad byl studium typu CoCuTel. Že bych měl vlastně 2 vedoucí, moji bývalou vedoucí a pana profesora XXX a čímž by sem vlastně udělal kompromis a nemusel trávit celé to PhD studium ve Vídni. Ale jenom částečně s tím, že bych vlastně z toho měl potom 2 tituly, což bylo i původně kvůli mým ambicím osobním jako vypadalo hezky a poskytovalo to zajímavou práci. Vídeňská univerzita má přece jenom trošičku lepší renomé než Masarykova univerzita. Zároveň bych zůstal částečně na pracovišti, které už znám, takže jsem se snažil předejít možným problémům. Mě osobně se nepodařilo během pregraduálního studia vycestovat v rámci Erasmu, což teď trošičku jsem z toho smutný, ale přiznám se, že vzhledem k tomu, jakou jsem měl studijní zátěž a jaká byla moje motivace v tom pregraduálním studiu, tak já jsem to ani nechtěl, se přiznám. Teď bych zase volil jinak, ale po bitvě je každý generál že jo?

Vy jste tam zmínil věc právě té dynamiky doktorského studia a náročnosti časové. Víme, že ten obor nezná pracovní dobu víceméně a občas ty experimenty nebo ty plány, ani se nedají zvládnout třeba během pracovní doby. Do toho jsou ty víkendy, kdy často se člověk musí vracet do práce a dokončit nějaké experimenty. Naopak ta firma nabízí, řekněme tu pravidelnou pracovní dobu, občas i rutinu. Je pro vás, teda ta rutina spíše nevýhoda a hledáte spíše teda tu dynamiku, a to dynamické prostředí, které neustále vlastně se posouvá kupředu?

Já bych řekl, že hledám tady od každého něco. Ta věda mi vyhovuje v tom minimálně, že teďka, jak to mám nastavené svým vedoucím, že jsem já s pánem svého času. Jediná věc je to komunikovat dostatečně. Pokud je po mně něco potřeba,

tak, aby bylo věděno, že třeba jsem doma. Tak pokud tady jsem prostě déle, tak mému vedoucímu nevadí, že třeba další den nepřijdu, protože ty hodiny jsem si stejně naddělal. A pokud bych se flákal, tak sám sebe okrádám o čas a ne jeho.

Takže Vám dává volnost, což ve firmě by úplně nešlo.

Určitě nešlo. A co mám spoustu svých přátel, kteří pracují v korporátním systému, tak jsem velmi rád, že to mám takto a ne jinak. Zároveň na druhou stranu je tady prostě problém v tom, že z práce chodím pozdě, nebo jsem tam brzo. Jediné pravidlo, které se snažím plnit a zatím se mi to daří, porušil jsem ho jenom dvakrát za celé vlastně 3 roky co teďka studuji je, že nepracuji o víkendech. Ze zásady, maximálně v neděli nějaká příprava na group meeting nebo něco potom v pozdějších večerních hodinách, ale ze zásady nepracuji o víkendech.

Je to i taková příprava na to, jak by to šlo případně do budoucna skloubit s tou rodinou?

Já se totiž přiznám jako že ano. Já jsem na magistrovi vyhořel, respektive během ukončování toho magistra jsem si prošel svým prvním vyhoření. Což byla jako celkem facka pro mě a chtěl jsem se toho vyvarovat.

A řešil jste to s někým, to vyhoření?

Řešil jsem to, neskončilo to nějak hrůzně. Nakonec to bylo jenom pár konzultací, které jsem měl se známou, která je psycholožka. Psychoterapeutka jsem nakonec nepotřeboval. Podařilo se mi to vyřešit samotnému.

S vedoucí jste to neřešil tedy?

Ten vztah kulminoval do takového nepříjemného bodu, že své osobní problémy se v té chvíli nechtěl řešit. Byl jsem trochu rozčarován z toho, že paní vedoucí upřednostnila kolegyni na místo mě, ačkoli jsme byli do poslední chvíle domluveni, že oba budeme pokračovat. Ty prostředky tam na to byly. Já si myslím, že to

opravdu byla nějaká nešťastná komunikace, potom z naší strany navzájem, ale nebyl na to prostor ani psychicky, ani nějaký časový.

To rozhodnutí nepracovat o víkendu, kromě toho, že by to šlo skloubit s rodinou, je i vlastně jako taková vaše vlastní prevence před vyhoření?

Psychická očista, pokud vyloženě nepracuji v laboratoři na nějaké třeba purifikaci proteinu to běžně přetahuji 8 hodin nebo 12 hodin. Dokonce teďka před svátky jsem pracoval 20 hodin v kuse, protože ten proces prostě nešel ukončit a je to výjimka. Ale pokud tenhle ten proces nemám, tak se snažím končit se svou pracovní dobou, která odpovídá mému úvazku 0. 7. A hodlám v tom právě pokračovat. Vážít si svého osobního času může být na PhD kontraproduktivní, protože přeci jenom člověk dělá na sebe a pro sebe a ten čas mu potom chybí.

A někteří šéfové to i chtějí..

To byl důvod, proč jsem nakonec skončil u XXX, pro kterého je důležitější mít výsledky. Ne ten čas strávený v té práci, že pokud já jsem schopen zvládat ty výsledky a dávat mu ty výsledky, tak mu je jedno jak ten čas v té práci trávím, když jsem tam aspoň mezi 10 a 12. Nebo mu dám vědět, nebo se nějak jakoby komunikujeme, spíš je to o té komunikaci, což vyhovuje třeba i indickým kolegům, kteří prostě třeba rádi pracují jako až v noci. Chodí odpoledne a jsou tam opravdu třeba do 9 do 10 večer. Takže ano, částečně je to psychohygiena, částečně je to i prostě potřeba nějak začít fungovat. Bude mít 28 let letos. A s přítelkyní bychom po ukončení PhD rádi měli první dítě a bude se to prostě muset nějak začít dělat, takže je to zároveň o získání těch návyků. Snažíme se prostě vařit, ne trávit celý ten čas v práci. V tom prvním roce to šlo do takového extrému, že jsem nezvládal ani nakupovat základní potraviny.

Takže teď si budujete to rodinné zázemí.

Takže si to pomaličku budujeme. Je to taková předpříprava. Zároveň to tomu

člověku i pomáhá dělat si nějaký rituál, a i si trošičku vyčistit hlavu. Což zpětně musím říct, že i když jsem se začal připravovat takhle o ten čas na tom PhD, tak mám pocit, že pak chodím do té práce čerstvější a jsem kreativnější. Pracuji po tom lépe, nemyslím si, že je úplně zbytečné se jako tady přetěžovat a být tady od 8 do 8.

Tady je teď, když půjdeme k tomu doktorskému studiu, očekávaná nějaká ideální délka toho doktorského studia 4 + 1, uvádí se. Vy jste ve 3. ročníku. Jak moc je reálné, že by se třeba v horizontu 2 let skončil?

A já to pořád беру jako realitu. Byl to můj původní plán. Ten plán byl trošku nabourán, protože původní projekt, na kterém jsem pracoval, se ukázal jako slepá ulička. My jsme na tom ztratili 1 a půl roku mojí práce a mého času, což byla velká škoda.

Tohle se stává.

Což se stává právě, takže z toho důvodu se mi to možná protáhne to 6. roku. Ale ten plán je spíš takový, že do toho 4. roku dokončit experimentální práci a během 5. roku odstátnicovat a obhájit disertační práci. Maximálně by se mi to přes ten 5. rok trošku protáhlo. Já s tím 5. rokem počítám i proto, že jsme vlastně najeli na nový grant, ze kterého jsem teďka placený. Který se vlastně stal mým hlavním zdrojem příjmu a hlavním projektem, na kterém v rámci disertační pracuji a on se daří, má svoje potíže, ale daří se nám je překonávat. Zatím jsme jako on track, takže počítám s tím, že on pojede ještě 1 rok po mém ideálním ukončení studia a já na něm stejně budu zaměstnaný, takže zaplacený budu. Díky covidu jsem navíc dostal o půl roku prodloužené stipendium, takže budu placený ještě o půl rok déle, takže to pro mě není zbytečná podmínka. Na druhou stranu, pokud by se to protáhlo příliš a atakovali bychom přes 6. rok, tak studium ukončím. S tím jsem i šel za svým vedoucím. Mrzelo by mě to, bylo by to pro mě osobní prohra asi dosti vážná. Nevím, jak bych se s tím popasoval, ale vidím to na svých kolezích, kteří tady třeba tráví 8 let i déle v přerušném období.

Děje se to tady velmi často.

Hlavně na Ústavu biochemie, tam jsou na to experti. A mně to nepřijde v pořádku.

A co myslíte, že má vliv na délku toho studia? Takže se to potom přetahuje přes ten 6. ročník?

Jsem zjistil, že není jen jeden nebo takhle v mé představě to není jedna věc, jeden nějaký problém nebo jeden nějaký mechanismus, který za tím stojí. U Strukturní biologie u pana doktora si myslím, že to je počet studentů a vysoká kompetice a zároveň vysoké nároky v té kombinaci, to je bych řekl přirozené, že to takhle dojde. On má hodně studentů, kteří potřebují perfektní výsledky. Perfektní výsledky potřebují spoustu času a každý potřebuje prvoautorskou publikaci v Q1 journalu. To se nikde nechce.

Což je vlastně podmínka pro dokončení studia, publikovat v Q1 časopisech.

Myslím si, že kombinace všech těch procesů potom vedou k tomu prodlužování studia, protože všichni čekají. To je jeden mechanismus u pana doktora. Tam aspoň víme, že ti studenti končí a jsou dobří. Bohužel se jim to natáhne, je jich hodně. Pan doktor je ambiciózní a ti studenti tam ale většinou chodí i s tím, co jsem s nimi bavil, že oni s tím tak nějak počítají, že do toho, jakože jdou, že je to jako nakopne, ale bude je to stát více času. Takže bych řekl, že ten konsensus tam pak je v pořádku.

Co jsou ty další faktory?

Měl jsem teď velmi nepříjemný rozhovor se svým kolegou z VŠCHT, kde kolega zvažoval ukončení doktorátu, potom, co kolegovi na jiném ústavu bylo vyloženě řečeno, že ho nenechají odstátnicovat a ukončit zkoušky, protože jim odešli studenti a oni potřebují někoho, kdo se jim bude starat o věci.

Takže ho tam uměle budou držet dál?

Ten člověk jim to položil samozřejmě hned na místě. Kdo by to nepoložil, by byl blázen. To mi přijde jako vykořisťování vyloženě toho PhD studenta a jeden právě z těch faktorů je, že na fakultách zejména se staršími lidmi, vědci, kteří prošli třeba socialismem jsou PhD studenti pořád vnímáni jako levná pracovní síla.

To je další faktor. Vy jste vnímáni jako studenti.

Přesně.

Což, i když vám je téměř 30 let, vás staví do určitých situací, kdy například chcete žádat o hypotéku v bance a jste prostě studenti. Právě to je takový jako problém, který tady zmiňuje více vašich kolegů. Status toho studenta.

To by možná mohla změnit teď ta připravovaná novela, ale ta měla být v létě, pak se odložila na říjen. V říjnu se taky neprojednala. Říkalo se, že bude v lednu. Co mám informace, tak to nevypadá, že by se v lednu cokoliv projednávalo. Nehledě na to, že přišla krize, výdaje, takže možná bude lepší, když to bude později, až se trochu to uklidní, než aby nám hodili tu mzdu pod minimální a skončilo to tak jak to je.

Nicméně Masarykova univerzita se z těch bodů v té novele snaží něco už vzít do své praxe a mělo by to naběhnout v účinnost v nejbližších let.

Určitě. Obecně já teďka možná řeknu jednu věc, za kterou jsem hrozně rád. Já jsem si to neuvědomoval, šel jsem na Masarykovu univerzitu, protože byla protěžovaná u nás na gymnáziu a bylo mi to potom doporučeno skrze ty studentské ambasadory. Masarykova univerzita má poměrně hodně moderní kampus. Ta úroveň té vědy na Přírodovědě je super. A já jsem tady chtěl dělat vědu. Já jsem dělal sočku na střední, chtěl jsem dělat vědu, chtěl jsem prostě být v tom procesu. Jsem velmi rád, že jsem to udělal, ačkoliv jsem to nevěděl, tak jsem vyhrál ruletu, protože co se týče přístupu ke studentům, studentských práv, studentského ombudsmana, řešení jakýchkoliv, jakože jak bych to řekl konfliktů student/vyučující je Masarykova univerzita a zejména Přírodověda na tom velmi dobře, i vůči i ostatním fakultám na univerzitě to

vím jako organizátor Prvákovin. Kdy vím, že ostatní organizátoři na jiných fakultách velmi často naráželi na byrokracii, neochotu vedení anebo dokonce osobní útoky.

Takže je pokrokovější.

Jsme přímí, snažíme se, není to takový vlezdoprdelkovství, omluvte ten termín, tak jak ho třeba vidíme na některých západních univerzitách, třeba v USA, kde mám zase pocit, že ti studenti začínají jako převažovat nad tím. Mám pocit, že tady je to v rovnováze.

Tam se jim to vymklo z rukou.

Právě mně se líbí tady tohle to, že pokud nastane problém, je zde ochota to jednat, nezametá se to pod koberec. Samozřejmě trošičku zase záleží asi taky na koho by to padlo, ale máme tady ty nástroje, máme tady studentského ombudsmana, teď se bude pro celou univerzitu dělat studentský ombudsman. Máme tady pana profesora, myslím XXX, už teďka je velmi prostudentský, vychází prostě hodně věcem vstříc, ať už se to týká aktivit akcí a networkingu v rámci fakulty a na ostatních fakultách a školách to není.

Jaký přínos pro tady tohle má CEITEC PhD school?

Já mám pocit, že některé věci z CEITEC PhD se přelévají. Já mám třeba v rámci TAC komise, což je první z kontrolních procesů v rámci CEITEC PhD school.

To je studentská komise, kde jste členem.

Ne, ne, ne. To jsou dvě věci. Je CEITEC PhD committee, to je studentská organizace, která se stará o networking a trávení volného času mezi zaměstnanci a studenty a pak je TAC komise, což je vlastně kontrolní mechanismus PhD studia. Je to komise minimálně o 3 lidech včetně vedoucího, kterou si student volí sám a měl by každý rok toho PhD studenta, měla by vždycky zasedat a ona ho kontroluje.

To se jedná vlastně o kontrolu toho, jak ten student pokročil v tom projektu a jak se mu daří vědecky.

Přesně tak. Osobně mám velmi dobrou zkušenost s TAC komisi jsem velmi rád, mě to při tom PhD drží a nejsem demotivovaný. Mám kolegy, kteří to nemají, mají kontrolní den, jak tomu říkají po 2 letech, což je absolutně absurdní jako způsob kontroly průchodu studiem. Deseti minutová prezentace, ve kterém máte shrnout cokoli, co jste dělali za 2 roky. Teďka ještě vzhledem k tomu, jak byl ten covid. Úplně směšné, protože na rozdíl od CEITECu, kde studenti vesměs mají úvazky, tak na fakultě to běžné není. Takže hodně mých kamarádů nemohla během covidu chodit do práce a dělat svoje prostě experimenty, protože jim fakulta absolutně nevyšla vstříc. Nebo ani ne fakulta, jako spíš ústavy jednotlivé a potom teďka dostali velmi nepříjemnou zpětnou vazbu na jejich kontrolním dnu. První z mých chairmanů, v mojí komisi je právě z fakulty, TAC vlastně převzal sám pro své studenty neoficiálně a vím, že teďka potom auditu, co jsme měli v rámci těch akreditací, co tady byli, tak dokonce i některé ústavy na fakultě TAC zavádějí.

Takže se inspirovali u CEITECu..

To je pro studenty velmi šikovný nástroj. Hodně záleží, jak si to student dá. Potom ta komise s tím studentem jedná podle té nominace, někdo to má přísnější, někdo to má nepříjemnější. Já se přiznám, že to mám v takovém spíš klidnějším duchu a je to spíš opravdu advisory.

A je to i nástroj tedy jak případně vytvořit tlak na školitele?

Svým způsobem ano. Nehodnotí se jenom student, ale potom student hovoří vlastně s tou komisí bez přítomnosti vedoucího a zároveň je tam potom, že vedoucí hovoří s komisí bez přítomnosti studenta. Dá se to brát i jako nástroj, ačkoliv si nemyslím, že má vyloženě takový přímý důsledek, ale je to jakási kontrola a tím, že ti chairmani jsou odjinud, tak jsou nezávislí a student si je nominuje sám.

Takže jsou nezávislí.

Ano, myslím si stejně tak ten studentský ombudsman nevím, kdo to měl dříve, ale mám pocit, že nejdříve měl CEITEC studentského ombudsmana. Potom se to začalo přelévat k jednotlivým ústavům, takže si myslím, že to svým způsobem vylepšuje ty pozice té fakulty.

Používají studenti funkci toho ombudsmana, mají tu důvěru v toho člověka, který by jim měl pomoci?

Ne vždycky a je to bohužel ještě i bych řekl tou strukturou té fakulty, kde někteří lidé, zejména na chemii, je to problém. Chemici jsou kapitola sama pro sebe oni, je to lidsky náročné prostředí bych řekl, tak tam to trošku pokulhává, ale tady bych řekl, že ano.

Takže na CEITECu ten ombudsman tu funkci plní?

Pro každý ročník PhD studentů je vždycky nový ombudsman, aby se nezahloval. Pro mě je myslím pan XXX. Nový rok má zase někoho jiného. Nový rok má zase někoho jiného a pak máme ještě fakultního ombudsmana, takže je, na koho se obrátit. On by zase neměl řešit všechno, ale je to spíš takový zprostředkovatel mediátor nějaké diskuze ve chvíli, kdyby došlo k nějakému konfliktu, kde je jako výrazný nepoměr sil, třeba kvůli hierarchii práce a podobným věcem. A člověk do toho nesmí zase vkládat bůhví jaké naděje, ale myslím si, že je to dobrý krok. A studenti, někdy je to dobré to mít, i když to neplní tu funkci jenom pro ten pocit, že tady ten nástroj, co by kdyby. Mám pocit, že to vytváří ten prostor té důvěry v té organizaci.

Když jsme se bavili, teda o komisi, bavíme se teď o ombudsmanovi, tak ta studentská komise ta další část teda té CEITEC PhD school. Jestli můžete trošku víc popsat, teda její aktivitu a přiblížit přínos pro studenty?

CEITEC PhD committee je vlastně studentská taková polooficiální organizace studentů CEITEC PhD school, kteří se snaží propojovat studenty napříč jednotlivými ústavami, vlastně CEITECu, ať už na VUT, ve VFU, původní Mendelce nebo AV ČR. A zároveň se snaží vytvářet studentům možnost pro networking a trávení nějakého volného času. V létě se organizují grilovačky. Dělá se Science mixér ten byl měsíční, což je taková akce, která je většinou v baru, kde je karaoke. Nějaké pub kvízy, podobné věci, vytvářely se hiking tripy pro studenty, kteří nejsou z Brna, aby se jakože naučili o tom okolí. Našli se, samozřejmě s různým úspěchem, protože přeci jenom dělají to spíše studenti, kteří taky nemají moc času, já jsem musel přestat, protože právě jsem... Potřebuju ten čas teďka investovat do svého výzkumného projektu, ale myslím si, že je to fajn.

Je to i teda jako takové začlenění třeba těch mezinárodních členů té CEITEC PhD school, kteří tady nemají to zázemí?

Mám pocit, že zejména tito studenti, cizinci nebo studenti mezinárodní mají o to největší zájem. Češi ani tak moc ne.

Když se podíváme na další podmínky toho studia, jako je třeba tady to zázemí, CEITECu, infrastruktura a Masarykova univerzita, jak si stojíme?

Já jsem se byl podívat na pár univerzitách v Česku i v zahraničí. Co se týče té infrastruktury, to co může Masarykova univerzita, fakulta a CEITEC, potažmo tomu studentovi nabídnout, tak bych řekl, že je nad rámec standardu. Co se týče studijní infrastruktury, prostor pro studium, výzkum, jejich kariérní růst. Co se týče ubytování nějakých služeb, které potom tady jsou, jako jsou třeba menzy, tak tam si zase stojíme bych řekl hluboce pod průměrem a ona tomu odpovídá samozřejmě i ta cena. Ačkoliv teď ceny stouply a ty služby se prakticky jako že vlastně vůbec nezměnily, což mi přijde hlavně, co se týče kolejí, hodně jakože smutné.

Takže na ten osobní život těch studentů se až tak nemyslí?

To si myslím, že vůbec. Nechci to shazovat, protože přeci jenom fakulta se snaží tady to okolí, jakože zlepšit, na Kotlářce vybudovali kolárnu. Já doufám, že vybudují kolárnu i pro fakultu tady. Takže se zlepšuje dostupnost. Jde tady jako že si kam sednout. Máme tu kavárnu na té lávce, ale co se týče, potom třeba toho života vzhledem k tomu, jaké jsou osobní náklady v dnešní době a co ta univerzita nabízí, tak je to, jakože smutné. Já chápu, že to stojí obrovské peníze, že to není tak jednoduché. Ono se to jako snadno kritizuje, ale hůře se pak jako nachází nějaké řešení i ve státě, který do toho rozpočtu nedává tolik peněz, třeba na vědu a výzkum a na vysokoškolské studium. Ale myslím si, že je pořád co zlepšovat.

Dá se v současné době doktorátem uživit?

Rozhodně ne.

Ani s tím stipendiem řekněme, které se tváří jako stipendium od CEITECu?

Rozhodně ne, nebo ne teď. Možná před 2 roky, když jsem nastupoval, tak to ještě jakž tak šlo, kdyby člověk zkousnul zuby, bydlel se spolubydlíci třeba ve 3, ve 4.

Takže i zdražování hraje obrovskou roli?

Já jsem otevřený, včetně stipendia a nadstandardního platu, který jsem měl u XXX, jsem si přišel na nějakých 30 000 Kč čistého. Já jako samostatný, to mi dovolovalo si najít hezký byt, kde jsem měl klid. Mohl jsem zrelaxovat a byl jsem schopen i nějak žít a živit svoji partnerku, která dělá PhD na fakultě a má opravdu jenom to dvanáctitisícové stipendium.

Takže vy jste vlastně 2 doktorandi.

Jsmo 2 doktorandi s tím, že já jsem nasadit CEITEC PhD school a ona fakultě, takže ty rozdíly vidím každý den a je mi to občas nepříjemné se přiznám. Teďka s tím zdražováním moje výdaje jenom na to, aby sem sebe zaopatřil a naše bydlení seberou 1 třetinu, 2/3 mých příjmů. Nemyslím si, že bydlím v nějaké luxusní čtvrti v nějakém luxusním bytě. V tom bytu jsem si musel sám teď opravit elektřinu, odpady, je to stará stavba, ale ceny nemovitostí v pronájmu stouply natolik razantně, že se to velmi promítá. Takže pokud by student chtěl se uživit, tak jediné třeba ve 4 lidech ve spolubydlení, což zároveň člověku bere jako jakékoliv soukromí vlastní. Já jsem takhle žil.

Téměř v 30 letech je to něco co nechcete.

Přesně. Ve 26 letech se to ve mně začalo lámat, a právě od té doby žiju sám se svou partnerkou.

A možnost mít teda rodinu je vlastně nereálná z finančního hlediska?

My máme malého králíka, kterého přítelkyně dostala od táty a stěhovat se s králíkem byla noční můra, přestože to je malý králík v kleci, který nic neudělá. Maximálně se vám někde počurá. Neřešitelný problém, oni vás nechtějí, nemůžete najít bydlení a v Brně jsem se stěhoval pětkrát celkem. Řešil jsem i problém, kdy můj dlouholetý kamarád z gymnázia byl důvod, proč nám nedali byt, protože byl Vietnamec, protože cizince nechtějí. Měl české občanství, naprosto běžná věc.

Takže diskriminace je tady?

Naprosto běžná. Máte dítě? Ne, ne. S přítelkyní jsme chtěli mít po konci doktorátu dítě, máme jít na postdoka jeden z nás. Rozhodli jsme se, že 1 z nás tu kariéru..Jak bych to řekl, obětuje pro toho druhého. Podle toho, komu se bude lépe dařit, kdo si dříve najde postdoka.

Takže zohledňujete to, kdo bude vydělávat peníze abyste mohli mít to dítě?

Přesně tak. Možná, že to budu já, je možné, že to bude přítelkyně. Já jsem přítelkyni v tomto nechal volné ruce, jsem připraven se starat, i o to případné dítě, ale můj budoucí švagr teďka odjíždí do Belgie bude dělat vlastně úředníka v Belgii, u Evropského parlamentu. Ta situace je tam stejná, bez vlastní nemovitost...i dítě to je blbost. Ve chvíli, kdy naprostá většina pronájmů nabízí... To je výsměch, to jsou vybydlené, hnusné prostě byty, do kterých nesmíte zasáhnout, nesmíte v nich nic udělat. Nesmíte v nich pomaličku ani spát. Viděl jsem inzeráty, kde si přáli, abyste tam nebyli o víkendu. Ještě s dítětem to je, to je utopie, jakože budeme rádi, když budeme mít dítě ve 32 letech.

Tak pokud to vezmeme tedy, že byste dokončil doktorát, řekněme v horizontu těch 2 let, maximálně třeba 3, kdyby to bylo ten 6. ročník. Dovedete si třeba představit, že zůstanete na univerzitě a budete pokračovat třeba v kariéře tady anebo ten inbreeding a tady ty s tím spojené určité, jako kdyby snahy to potlačit, že je to pro vás nereálné?

Je to pro mne nereálné. Ty nástroje začaly fungovat natolik striktně, že pokud neudělám postdoka na hodně dobré univerzitě, tak je prakticky nereálné, že bych se vrátil zpátky. Já při svém studiu skriptuji, pracuji vlastně na linuxových systémech skriptu v bashi. Učím se teďka samostatně python.

Takže si zvyšujete kvalifikaci.

Dělám si teď, dělám si zadní vrátka a odešel bych do IT. Je to pro mě vysoce reálná věc takových 70 %, že tam nakonec skončím.

A proč nevidíte šanci na té univerzitě?

Malý plat, velmi malý plat. Vzhledem k tomu, jak náročná ta práce je, to znamená malý plat my ani nevdám z toho, že bych se cítil nedofinancovaný. Dělat vědu není způsob, jak se udělat milionářem, ale spíše to vidím z toho, že mě to bere možnost založit tu rodinu a mít něco svého.

Je to velmi demotivační.

Je to demotivační. Já chápu, že něco, co je už, jak bych to řekl ze své podstaty ztrátové věda je velmi ztrátová, než přinese něco hmatatelného, co se dá zpeněžit, když se na to podíváme měřítky kapitalismu, tak nemůžeme brát stotisícové platy, ale brát 25 000 Kč hrubého? Potom, co dodělám doktorát a oběhnu půlku světa, abych splnil nějaké náležitosti? A vlastně nebyl ani schopen mít nějakou kontinuitu, potom v následném zaměstnání na univerzitě mi přijde jako výsměch.

A možnost třeba založit si svůj vlastní výzkumný tým a stát se šéfem toho týmu to Vás nenapadlo?

Nemám takové ambice a vzhledem k tomu, v jakém prostředí jsem a jaké kolem sebe vidím lidi, tak spíše o sobě přemýšlím třeba jako o junior researcher roli než jako o pozici PI. Nemyslím si, že mám toliko invencí a takovou dravost, abych byl schopen žít a vést vlastní výzkumnou skupinu. Možná po postdokovi se to trochu změní, až zase nabudu více zkušeností. Možná v tom teďka hraje roli to, že jsem zmínil to prostředí a pořád se vlastně zaučuji. Musel jsem překonat a pořád překonávám hodně široké tematické a znalostní propasti. Ale necítím se na to.

Kdyby za vámi přišel student 5. ročníku magisterského studia a řeklo, že chce jít na doktorát, co bys tomu poradil?

Ať nejde. Já bych taky nešel.

Kdybyste se teď znovu rozhodoval, tak vy byste nešel?

Nešel. Beru to jako jednu z největších chyb ve svém životě. Je to super, mě to baví. Ale ten stres a nejhorší... ten stres nevadí, stres nevadí, malý plat nevadí, co se dá všechno přežít. Nejhorší je to, že já vlastně nevím, co budu.

Nejistota.

Dělám něco 4 roky, do kterého investuji hromady času. A já vlastně nevím, jestli se mi to vyplatí. Je to, jak kdybych investoval do něčeho, u čeho nevidím vlastně růstovou křivku, jestli se mi to zhodnocuje, nebo ne. Jo gamble.

Tak on je to risk.

Přesně tak a naprosto to odráží i teďka poslední, vyšlo to myslím v Akademii věd "Motivace PhD studentů do PhD studia". Byla to práce, kterou si nechalo Ministerstvo školství zpracovávat a poslední věta tady tohoto paperu je naprosto fenomenální. Myslím, že to bylo něco jako... Zkuste si to najít, myslím, že to vyšlo minulý rok. Motivace PD studenta pro započetí PhD studia se zdá jako iracionální. A tím to končí ten článek a myslím si, že to naprosto sumarizuje veškeré. Já to nechci shazovat, PhD studium je pořád skvěle, je to investice sama do sebe, my ji ze sebe děláme něco víc. Naše role ve společnosti je jiná než vydělávat peníze. Tu hodnotu předáváme skrz to vědění na druhou stranu si trošičku, myslím, že by ten člověk přeci jenom měl být zaplacen a měl bych mít nějaké jistoty v tom životě.

Ten to Váš názor, že si to myslíte, není to chyba vlastně té instituce, že se k tomuto názoru takhle dopracujete?

Přiznám se, že si nejsem jistý. Na jednu stranu se setkávám s tím, že zejména ve starší generaci je spíš ten ta snaha udržet ten statut quo, to je normální, běžné. Dodělat PhD po 6 letech jít na postdoka na 2 na 3 roky, vrátit se pak možná jako něco mít, založit rodinu v 50. Proč ne, pokud to takhle má fungovat a funguje to. Spíš mě mrzí, že tato informace většinou není ta informace, na kterou se člověk chce ptát,

když si volí a rozhoduje se pro to PhD studium. Kdybych věděl, že to tak je, tak bych věděl, že to není pro mě. Jsou to lidi, kteří mají ty ambice a já jim to nechci shazovat. Proč ne? Ale připadá mi to jako velký nepoměr mezi tím, co se nabízí. Proč být PhD studentem, co se říká. A tím, co vás čeká potom. No ta nejistota na konci tohoto studia je možná ta nejhorší věc na celém PhD studiu to samotné PhD studium, to zas tak hrozné není.

Kde byste chtěl být za 10 let?

V ideálním případě? Senior researcher na univerzitě. Nevadila by mi Masarykova univerzita, mě se tady to prostředí opravdu hodně líbí. Líbí se mi i ty témata, co tady mají výzkumné skupiny. Možná zaměstnaný na Core facilitě. Zaškolený ajťák, otec.

Tak Core Facilita je jedna z těch silných stránek CEITECu, která tady je. To vyzdvihují i jiní studenti.

Je to skvělé. Oproti fakultě, kde jsme museli obíhat si ústavy a ptát se, zda nám nezapůjčil na měření přístroji. Zaplatit si peníze z grantu, když tam ty peníze na ty služby jsou, to je jako ideálka velmi často některé věci jdou i dělat, že jo. Ne, že si je člověk musí dělat sám a donese vzorek a vlastně všechno udělají za vás, což vám šetří čas. Neuvěřitelně to šetří čas. To je perfektní.

Mám čistě hypotetickou otázku. Kdybyste byl v pozici vlastně vašeho šéfa na doktorském studiu, udělal byste něco jinak?

Asi ne. V tomhle jsem taky totiž asi trošičku vyhrál v loterii. XXX ačkoliv na to nevypadá, je velmi progresivně smýšlející. V některých věcech je to výhoda. Šlo to teďka vidět, když nám skončil jeden grant a nepodařilo se nám vysoutěžit druhý na pokračování. Místo toho, aby zrušil studentům nadstandardní platy, tak se s námi dohodl. Snížil platy celé skupině, aby byli všichni aspoň na nějaké hranici, aby někdo nezůstal bez peněz. Velmi otevřeně o nás s námi hovoří jak o platech, tak o naší budoucí situaci. Je schopen nám zařídit stáže postdoky a otevřeně s námi mluví, že

na postdoka nám dá doporučení. To nám klidně sežene. Ale že se máme připravit na to, že potom, co přijde potom postdokovi, do toho už on prostě není schopen nějakým způsobem nás dotlačit a neměnil bych nic.

Potom, co přijde po PhD tady je taky určitá kategorie, kterou se snaží CEITEC PhD school studentům nabídnout, je to Life after PhD. Je to třeba pro vás něco zajímavého, nebo má to nějaký přínos?

Já se přiznám, že jsem do toho teďka ještě nešel. Chystám se buď tento nebo příští rok se na ty cykly přednášek podívat. Chodí absolventi, a to jsou myslím jeden pár vědecký a potom ještě někdo, myslím si, že to může být potenciálně zajímavé. Na druhou stranu jsem trochu skeptický. Hodně věcí totiž znám už od lidí, kteří se třeba vrátili. Mám pocit, že i generace, které jsou mi relativně blízko profesně, zatím co se týče té hierarchie, ten statut quo pořád drží. Takže si nemyslím, že to bude mít takový přínos, ale slyšet to je určitě dobré. Minimálně mě to buď potvrdí moje přesvědčení anebo tomu dám šanci.

Dobře. Já už jsem vyčerpala všechny otázky. Je něco, co Vy byste chtěl zmínit?

Přiznám se, že asi ne. Tak jak jste to měla nastavené, tak jsme asi prošli všechno to důležité, tady k tomu.

Tak já vám přeju hodně štěstí, ať už to dopadne jakýmkoliv směrem, tak ať je to tak, ať se vám ten směr líbí a daří!

Taky doufám.

Děkuju moc.

Nemáte vůbec zač.